

UDC 615.11:303.425

Halina Tkaczenko, Aleksandra Walentynowicz, Natalia Kurhaluk
**ANALIZA OPINII RESPONDENTÓW NA TEMAT STOSOWANIA LEKÓW
DOSTĘPNYCH BEZ RECEPTY**

Halina Tkaczenko, Aleksandra Walentynowicz, Natalia Kurhaluk
**ANALYSIS OF OPINIONS OF RESPONDENTS
ON THE USE OF OVER-THE-COUNTER MEDICINE PREPARATIONS**

DOI: 10.58407/bht.2.23.6

STRESZCZENIE

Cel pracy: Celem pracy było zbadanie świadomości mieszkańców powiatu słupskiego na temat stosowania leków dostępnych bez recepty.

Metodologia. Materiałem źródłowym byli ankietowani stanowiący 100 respondentów w różnym przedziale wiekowym. W badaniu wzięło udział 66 kobiet oraz 34 mężczyzn. W większości byli to ludzie z wykształceniem średnim (40 %) lub zawodowym (30 %). Osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 11 %, wyższym niepełnym – 12 %, zaś ankietowani o wykształceniu gimnazjalnym – 5 %. Wykształcenie podstawowe posiadało 2 % respondentów. Badanie zostało przeprowadzone w Instytucie Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku wśród losowo wybranych studentów oraz w dwóch różnych zakładach pracy takich jak zakład produkcyjny Gino Rossi oraz w firmie Tytan (województwo pomorskie). Największa grupa wśród ankietowanych składała się z osób w wieku 15-24 lat (32 %). W przedziale wiekowym od 35 do 44 lat oraz 45-54 lat znalazło się po 20 % osób. Grupa wiekowa respondentów w wieku między 55. a 64. rokiem życia stanowiła 16 % badanych, natomiast osoby w wieku 25-34 lata – to zaledwie 9 %. Najmniejsza ilość osób uczestniczących w badaniu znalazła się w przedziale wiekowym powyżej 65. roku życia (3 %).

Nowatorstwo naukowe. Analiza wyników naszych badań wykazała, że podobna ilość osób (33 %, 30 %) stosuje leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty sporadycznie lub kilka razy. Wielokrotnie zażywa je aż 16 % uczestników badania, natomiast 21 % respondentów ani razu nie zażyło leków i środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty. 46 % ankietowanych przyznało, że nigdy nie konsultuje z lekarzem lub farmaceutą użycia leku lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty, 24 % respondentów deklaruje, że zawsze zwraca uwagę na to, żeby zasięgnąć porady przed zażyciem nowych leków i środków farmaceutycznych, a 30 % porady zasięga czasami. Nasze badania wykazały, że 33 % ankietowanych uważa, że stosowanie leków i preparatów farmaceutycznych dostępnych bez recepty może być raczej szkodliwa dla zdrowia, natomiast 28 % respondentów nie potrafi wyrazić na ten temat swojego zdania. Tylko 4 % zapytanych uważa stosowanie leków dostępnych bez recepty za bezpieczne. 62 % ankietowanych odpowiedziało, że nigdy nie stosowali leków i preparatów farmaceutycznych niezgodnie z zaleceniami. Dość rzadko taka sytuacja zdarzyła się u 25 %, natomiast dość często i bardzo często u 8 % i 5 % opiniodawców. Tylko 6 % ankietowanych oświadczyło, iż bardzo często stosowali leki i środki farmaceutyczne dostępne bez recepty, mimo, iż mieli do tego przeciwwskazania, 81 % z nich robiło to raczej rzadko, a 13 % dość często.

Wnioski. Większość naszych respondentów wie, że leki, które nabywa się bez recepty, mogą mieć działanie niepożądane dla zdrowia. Trzeba jednak podkreślić, że mniejsza grupa respondentów konsultuje się z lekarzem lub farmaceutą przy pierwszym kontakcie z danym lekiem. Tylko nieliczni przyjmując leki dostępne bez recepty lekarskiej po raz pierwszy w ogóle nie zasięgają informacji o ich właściwościach i działaniu. Do niewłaściwego stosowania leków bez recepty przyznaje się nieznaczna część respondentów.

Słowa kluczowe: leki dostępne bez recepty lekarskiej, opinia, respondenci

ABSTRACT

Purpose: The aim of the study is to analyze the respondents' opinions on the use of OTC drugs.

Methodology. The source study material was 100 respondents in various age groups. The study involved 66 women and 34 men. Most of them were people with secondary (40 %) or vocational (30 %) education. People with higher education accounted for 11 %, incomplete higher education – 12 %, and respondents with lower secondary education – 5 %; 2 % of respondents had primary education. The study was conducted at the Institute of Biology and Earth Sciences of the Pomeranian University in Słupsk among current randomly selected students and in two different workplaces, such

as the Gino Rossi production plant and Tytan (Pomeranian Voivodeship, Poland). The largest group among the respondents consisted of people aged 15-24 (32 %), while 20 % of respondents were in the age group of 35-44 and 45-54. The age group of respondents aged between 55 and 64 accounted for 16 % of the respondents, while people aged 25-34 – only 9 %. The smallest number of people participating in the study was in the age group over 65 (3 %).

Scientific novelty. The analysis of the results of our research showed that a similar number of respondents (33 %, 30 %) use OTC drugs or pharmaceuticals sporadically or several times. As many as 16 % of the survey participants take them repeatedly, while 21 % of the respondents have never used OTC drugs and pharmaceuticals. On the other hand, 46 % of respondents admitted that they never consult a doctor or pharmacist on the use of OTC medicines or pharmaceuticals, 24 % of respondents declare that they always pay attention to seeking advice before taking new drugs and pharmaceuticals, and 30 % of respondents sometimes consults about taking drugs and pharmaceuticals for the first time. Our research has shown that 33 % of respondents believe that the use of OTC drugs and pharmaceutical preparations may be rather harmful to health, while 28 % of respondents cannot define their opinion. Only 4 % of the respondents consider the use of OTC drugs to be safe. Also, 62 % of the respondents answered that they had never used drugs and pharmaceutical preparations contrary to the recommendations. Quite rarely, such a situation occurred in 25 % of respondents, while quite often and very often, such situations occurred in 8 % and 5 % of respondents. Only 6 % of respondents declared that they very often used OTC drugs and pharmaceuticals, despite the fact that they had contraindications to do so. In 81 % of the respondents, such situations occurred rather rarely, and 13 % of opinion givers quite often encountered a situation in which they used OTC drugs and pharmaceuticals, despite the fact that they had contraindications to do so.

Conclusions. This study demonstrated that most of our respondents know that OTC drugs can have adverse health effects. It should be emphasized, however, that a smaller group of respondents consult a doctor or pharmacist at the first contact with a given drug. Only a few taking over-the-counter drugs for the first time do not seek information about their properties and effects. Only a small proportion of respondents admit to misuse of OTC drugs.

Key words: over-the-counter (OTC) drugs, opinions, respondents

Wprowadzenie

Większość Polaków deklaruje, iż stosuje leki bez recepty. Faktem jest, że leki te są bardziej rozpowszechnione wśród ludzi, niż leki na receptę. Sytuację taką można zauważyć zarówno u osób zadowolonych, jak i niezadowolonych ze swojej kondycji zdrowotnej. Duża grupa użytkowników nie bierze pod uwagę faktu, że leki mogą mieć działanie szkodliwe dla zdrowia i zagrażać życiu. Polacy nie konsultują się również z lekarzami pierwszego kontaktu w sprawie stosowania leków bez recepty i rzadko czytają ulotki dołączone do opakowania. Do niewłaściwego stosowania leków przyznaje się około 1/5 badanych, wśród których powszechne jest nieodpowiednie dawkowanie leków i preparatów farmaceutycznych, bagatelizowanie przeciwwskazań dotyczących ich stosowania oraz przyjmowanie leków wynikające z przyzwyczajenia, bez uzasadnionej przyczyny (Komunikat z badań CBOS, 2010). Z badań wynika także, że co czwarty Polak w przypadku złego samopoczucia lub odczuwanego bólu nie udaje się po poradę do lekarza lub farmaceuty, tylko sięga po farmaceutyki dostępne bez recepty. Powszechnie przyjmuje się, że stosowanie leków dostępnych bez recepty jest akceptowane jako jedna z metod samodzielnego leczenia różnych objawów i dolegliwości somatycznych, problemów psychicznych, bezsenności, nadmiernego stresu, czy też zwykłego przygnębienia.

Niepokojącym zjawiskiem jest także fakt, iż po farmaceutyki, które można kupić bez recepty i zaleceń lekarza, sięga młodzież, a od wielu lat sprzedaż leków w Polsce rośnie z roku na rok. Polska jest krajem znajdującym się na szóstym miejscu na rynku zbytu leków w Europie. Wyliczono także, że pod względem liczby zużywanych opakowań leków na jednego mieszkańca Polska zajmuje drugie miejsce, zaraz za Francją. Spożywanie znacznych ilości leków dostępnych bez recepty lub stosowanie ich niezgodnie z przeznaczeniem oraz niekontrolowane przyjmowanie tych substancji może być przyczyną poważnych konsekwencji, do których najczęściej zaliczamy zatrucia i uzależnienia. Ponadto w przypadku stosowania leków przeciwbólowych lub nasennych, coraz częściej występuje uodpornienie organizmu, objawiające się tym, że dla osiągnięcia efektu działania leku potrzebne są coraz większe dawki, przyjmowane coraz częściej, co prowadzi do uzależnienia. Na chwilę obecną, gdy dostęp do leków jest na wyciągnięcie ręki, bardzo trudno jest podejmować przeciwdziałania, tym bardziej, że utrudniony dostęp do lekarzy tylko pogłębia i utrwala ten problem. W różnych badaniach wykazano, że obywatele Polski zażywają kilka razy w miesiącu leki przeciwbólne lub nasenne, a co trzecia dorosła osoba przyjmuje różne witaminy i suplementy diety. Niepokojący jest fakt, że wielu ludzi uważa leki sprzedawane bez recepty za

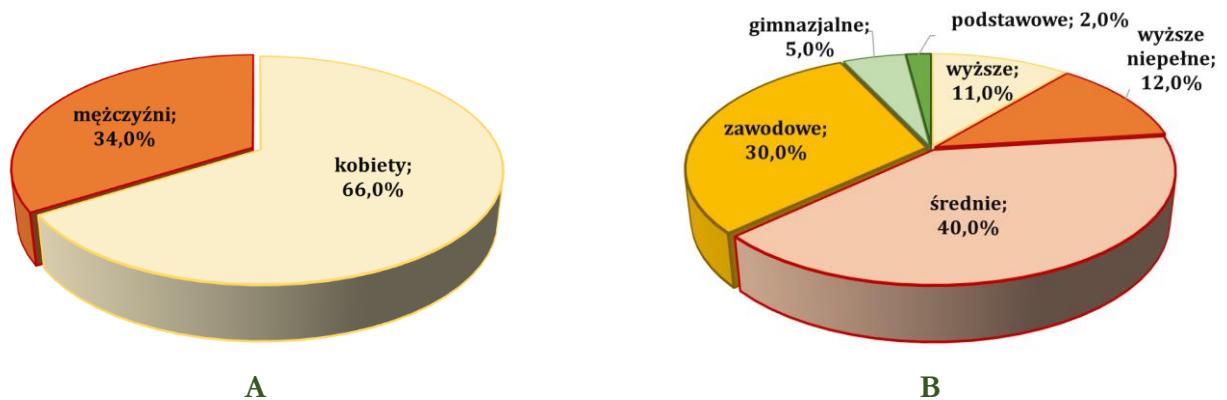
całkowicie bezpieczne, a łatwa ich dostępność wywołuje przekonanie, że można je przyjmować bez ograniczeń i konsultacji z lekarzem (<http://vitamedium.pl/zdrowie>).

Z powodu nadużywania przez Polaków leków sprzedawanych bez recepty oraz z powodu czynników, które wpływają na stan ich zdrowia, warto ocenić, jaką skalę ma to zjawisko i zacząć rozmyślać nad tym, jako nad potencjalnym zagrożeniem.

Biorąc pod uwagę aktualność problemu oraz coraz bardziej zauważalne skutki nadużywania farmaceutyków postanowiliśmy przeanalizować opinie respondentów województwa Pomorskiego (Polska) na temat stosowania leków dostępnych bez recepty.

Materiały i metody badań

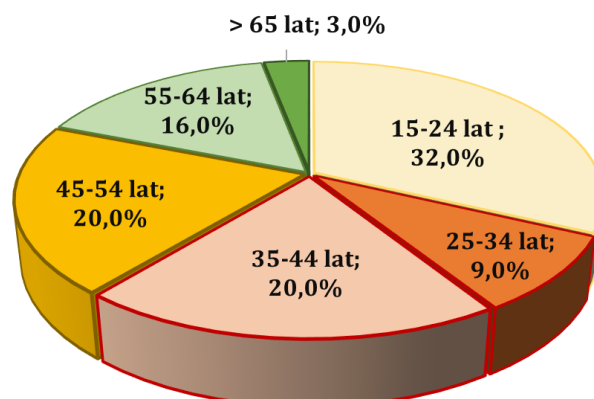
Materiał źródłowy. Materiałem źródłowym były odpowiedzi udzielone na pytania ankietowe przez stu respondentów w różnym przedziale wiekowym. W badaniu wzięło udział 66 kobiet oraz 34 mężczyzn (ryc. 1A). W większości byli to ludzie z wykształceniem średnim (40 %) lub zawodowym (30 %). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 11 %, z wyższym niepełnym – 12 %, po ukończeniu gimnazjum – 5 %, a z wykształceniem podstawowym – 2 % (ryc. 1B). Badanie zostało przeprowadzone w Instytucie Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku wśród losowo wybranych studentów oraz w dwóch różnych zakładach pracy, mianowicie w zakładzie produkcyjnym Gino Rossi oraz w firmie Tytan (województwo pomorskie).

Ryc. 1. Udział procentowy kobiet i mężczyzn (A) oraz respondentów o różnym stopniu wykształcenia (B)

Grupy badawcze zostały wybrane w taki sposób, aby móc zweryfikować wiedzę respondentów w różnym wieku oraz o różnym stopniu wykształcenia, na temat stosowania leków. Największa grupa wśród ankietowanych składała się z osób w wieku 15-24 lat (32 %). W

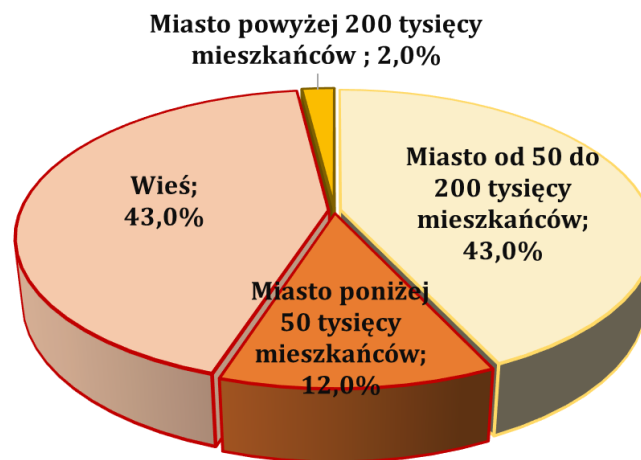
przedziale wiekowym od 35 do 44 lat oraz od 45 do 54 lat znalazło się po 20 % osób. Grupa wiekowa między 55. a 64. rokiem życia stanowiła 16 % badanych, osoby w wieku 25-34 lata – 9 %, a osoby powyżej 65. roku życia – 3 % (ryc. 2).

Ryc. 2. Udział procentowy respondentów w poszczególnych grupach wiekowych

Respondentów biorących udział w ankiecie podzielono także na grupy na podstawie miejsc ich zamieszkania. Osoby zamieszkujące na wsi i osoby zamieszkujące miasta liczące od 50 do 200 tysięcy mieszkańców stanowiły po 43 %

ankietowanych. Z miast liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców pochodziło 12 % respondentów, a z miast liczących powyżej 200 tysięcy mieszkańców – 2 % (ryc. 3).

Ryc. 3. Udział procentowy respondentów z różnych miejsc zamieszkania

Ankieta została przygotowana na podstawie pytań zamieszczonych w Komunikacie z badań (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*», oraz w Komunikacie z badań (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*», przeprowadzonych przez Fundację Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS, Warszawa).

Ankieta zawierała następujące pytania:

1) Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy stosował(a) Pan(i) jakieś leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty?

2) Czy stosując po raz pierwszy jakiś lek dostępny bez recepty konsultuje Pan(i) jego użycie z lekarzem lub farmaceutą?

3) Czy uważa Pan(i), że stosowanie leków, preparatów farmaceutycznych dostępnych bez recepty może być szkodliwe dla zdrowia?

4) Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty niezgodnie z zaleceniami, np. zwiększając jego dawkę, używając go dłużej, niż to wskazane?

5) Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że dotyczą Pana(i) przeciwwskazania w jego używaniu?

6) Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że lekarz odradzał Panu(i) jego stosowanie?

7) Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że odczuwał(a) Pan(i) skutki ich działania?

8) Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty z przyzwyczajenia, choć nie było to konieczne?

9) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki przeciwbólowe i przeciwzapalne?

10) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty witaminy, minerały, środki zwiększające odporność organizmu?

11) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki na przeziębienie, ból gardła, grypę?

12) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki łagodzące dolegliwości układu pokarmowego?

13) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki nasercowe poprawiające krążenie?

14) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki uspokajające i nasenne?

15) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki poprawiające pamięć koncentrację?

16) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki łagodzące objawy alergii, uczulenia?

17) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki wspomagające rzucenie palenia?

18) Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty inne preparaty?

Odpowiedzi na pytania ankietowe od numeru 9 do numeru 18 dotyczyły trzech okresów czasu przed rozpoczęciem badań: ostatniego miesiąca, ostatniego półrocza i ostatniego roku.

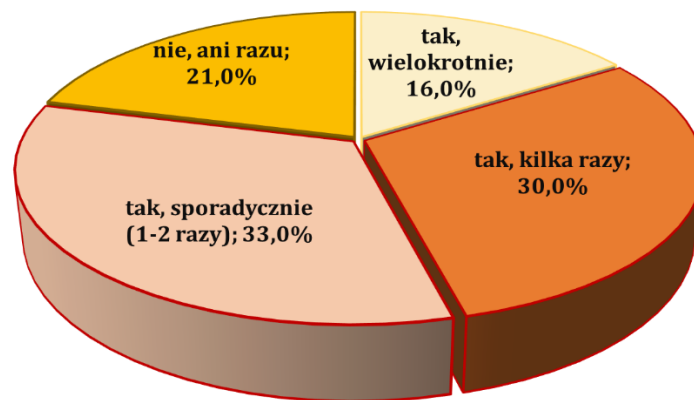
Dla każdego z poszczególnych pytań w ankiecie obliczono procentowy udział odpowiedzi udzielonych przez uczestników badań. Wyniki badań zostały opracowane przy użyciu

programu Microsoft Office Excel 2007. Wykresy zostały wykonane przy pomocy programu Microsoft Office Excel 2007.

Wyniki badań oraz ich omówienie

Pytanie 1. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy stosował(a) Pan(i) jakieś leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty? (ryc. 4)

CZY W CIĄGU OSTATNICH 12 MIESIĘCY STOSOWAŁ(A) PAN(I) JAKIEŚ LEKI LUB ŚRODKI FARMACEUTYCZNE DOSTĘPNE NA RECEPTĘ?

Ryc. 4. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy w ciągu ostatnich 12. miesięcy stosował(a) Pan(i) jakieś leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty?»

Do sporadycznego stosowania leków lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty przyznało się 33 % respondentów, do kilkakrotnego ich przyjęcia – 30 %, do wielokrotnego przyjmowania – 16 %, natomiast 21 % respondentów odpowiedziało, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy ani razu nie zażyło takich leków i środków farmaceutycznych.

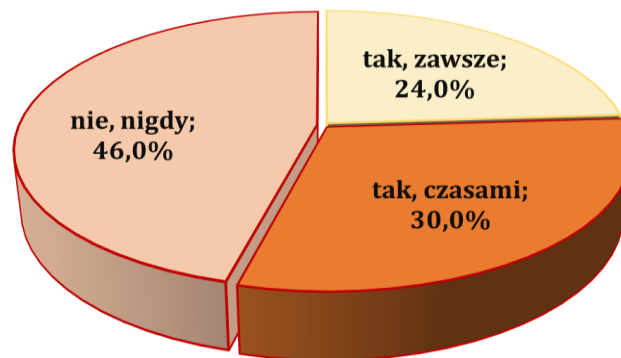
Wyniki naszych badań różnią się od wyników przedstawionych w komunikatach z badań przeprowadzonych w latach 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» oraz (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety». W tamtych latach wykazano, że 37 % respondentów stosowało leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty wielokrotnie, 20 % (komunikat z 2010 roku) oraz 22 % (komunikat z 2016 roku) odpowiedziało, że kilka razy, że sporadycznie – 15 % (komunikat z 2010 roku) oraz 13 % (komunikat z 2016 roku). Natomiast ani razu wymienione wyżej leki i substancje nie zostały zastosowane w przypadku 28 % ankietowanych.

Pytanie 2. Czy stosując po raz pierwszy jakiś lek dostępny bez recepty konsultuje Pan(i) jego użycie z lekarzem lub farmaceutą? (ryc. 5)

Blisko połowa respondentów (46 %) odpowiedziało, że nigdy nie konsultuje z lekarzem lub farmaceutą użycia leku lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty. Fakt ten jest zaskakujący, a zarazem niepokojący. Tylko 24 % spośród przepytanych osób przyznało, że zawsze zwraca uwagę na to, żeby poradzić się lekarza przed zażyciem nowych leków i środków farmaceutycznych, a 30 % odpowiedziało, że robi to czasami.

Uzyskane przez nas wyniki są zbliżone do wyników zawartych w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety». Według komunikatu z roku 2010 na omawiane pytanie odpowiedzi «tak, zawsze» udzieliło 21% ankietowanych, «tak, czasami» – 26 %, a «nie, nigdy» – 53 %, natomiast w roku 2016 «tak, zawsze» odpowiedziało 28 %, «tak, czasami» – 24 %, a «nie, nigdy» – 48 %.

CZY STOSUJĄC PO RAZ PIERWSZY JAKIŚ LEK DOSTĘPNY BEZ RECEPTY KONSULTUJE PAN(I) JEGO UŻYCIĘ Z LEKARZEM LUB FARMACEUTĄ?

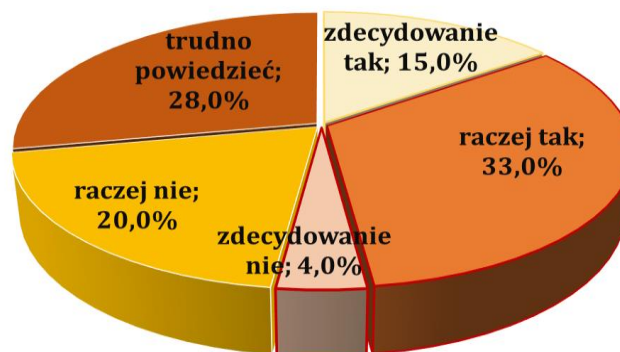

Ryc. 5. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosując po raz pierwszy jakiś lek dostępny bez recepty konsultuje Pan(i) jego użycie z lekarzem lub farmaceutą?»

Pytanie 3. Czy uważa Pan(i), że stosowanie leków, preparatów farmaceutycznych dostęp-

nych bez recepty może być szkodliwe dla zdrowia? (ryc. 6)

CZY UWAŻA PAN(I), ŻE STOSOWANIE LEKÓW, PREPARATÓW FARMACEUTYCZNYCH DOSTĘPNYCH BEZ RECEPTY MOŻE BYĆ SZKODLIWE DLA ZDROWIA?

Ryc. 6. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy uważa Pan(i), że stosowanie leków, preparatów farmaceutycznych dostępnych bez recepty może być szkodliwe dla zdrowia?»

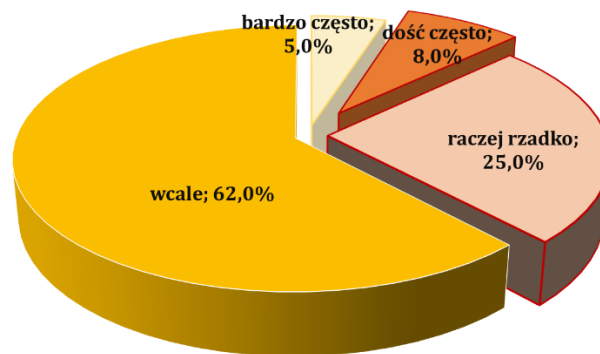
33 % ankietowanych odpowiedziało, że stosowanie leków i preparatów farmaceutycznych dostępnych bez recepty raczej może być szkodliwe, a 15 % – że jest zdecydowanie szkodliwe. Za raczej nieszkodliwe leki te uznało 20 %, a tylko 4 % odpowiedziało, że są bezpieczne. Swojego zdania na temat leków bez recepty nie miało 28 % respondentów.

Porównując wyniki naszych badań do wyników zawartych w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*» stwierdzono, że wyniki z 2010 i 2016 roku w znacznej mierze pokrywały się, natomiast znacznie odbiegają od tych, które zostały uzyskane przez nas.

Odpowiedzi na omawiane pytanie w komunikatach z 2010 oraz 2016 roku były następujące: 27 % «*zdecydowanie tak*», 44 % – «*raczej tak*», 3 % (2010) oraz 2 % (2016) – «*zdecydowanie nie*» oraz 5 % (2010) i 7 % (2016) – «*trudno powiedzieć*». Tylko odpowiedź «*raczej nie*» zaznaczyła bardzo podobną ilość ankietowanych w badaniach naszych oraz z obu porównywalnych latach (2010 – 21 %, 2016 – 20 %).

Pytanie 4. Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty niezgodnie z zaleceniami, np. zwiększając jego dawkę, używając go dłużej, niż to wskazane? (ryc. 7)

Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty niezgodnie z zaleceniami, np. zwiększając jego dawkę, używając go dłużej, niż to wskazane

Ryc. 7. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty niezgodnie z zaleceniami, np. zwiększając jego dawkę, używając go dłużej, niż to wskazane?»

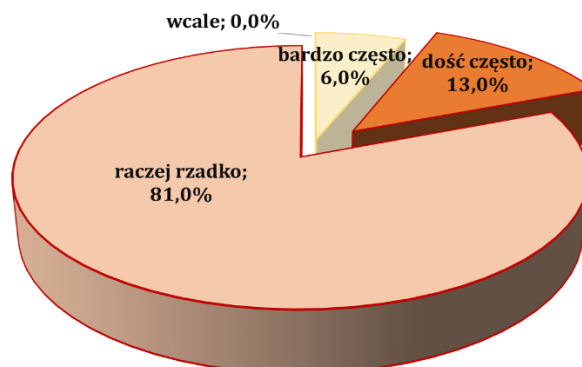
Na omawiane pytanie: ponad połowa ankietowanych (62 %) odpowiedziała, że nigdy nie stosowała leków i preparatów farmaceutycznych niezgodnie z zaleceniami. Dość rzadko taka sytuacja zdarzyła się u 25 % respondentów, natomiast dość często i bardzo często u 8 % i 5 % ankietowanych.

Uzyskane przez nas wyniki nie pokrywają się z danymi przedstawionymi w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety».

Natomiast dane z komunikatów z 2010 oraz 2016 są do siebie bardzo zbliżone, mianowicie: odpowiedź «bardzo często» w obu przypadkach nie została zaznaczona ani razu, odpowiedź «dość często» w obu przypadkach zaznaczyło 3 % respondentów, «raczej rzadko» – 14 % (2010 r.) oraz 17 % (2016 r.), a «wcale» 83 % (2010) i 80 % (2016).

Pytanie 5. Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że dotyczą Pana(i) przeciwwskazania w jego używaniu? (ryc. 8)

Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty mimo że dotyczą Pana(i) przeciwwskazania w jego używaniu

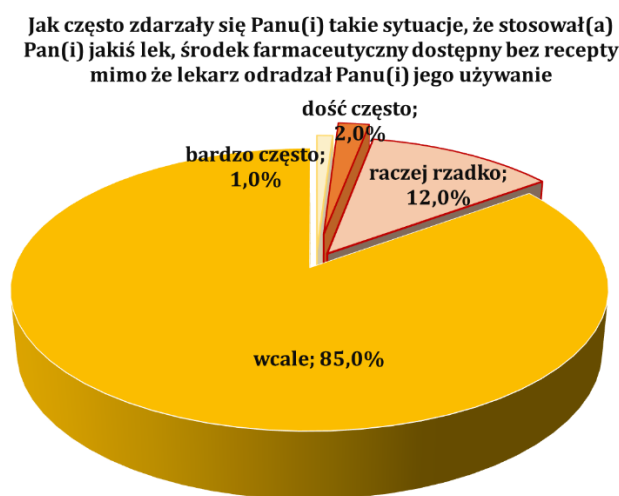
Ryc. 8. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że dotyczą Pana(i) przeciwwskazania w jego używaniu?»

Na omawiane pytanie 81 % ankietowanych odpowiedziało, że w przypadku dotyczących ich przeciwwskazań odnośnie leków bez recepty, używa ich raczej rzadko, 13 % respondentów odpowiedziało, że dość często i tylko 6 % odpowiedziało, że bardzo często.

Wyniki zawarte w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety» są niemal identyczne, natomiast bardzo różnią się od wyników uzyskanych przez nas. Ilość ankietowanych, która odpowiedziała na omawiane

pytanie «*dość często*» w latach 2010 i 2016 była identyczna i wynosiła 1 %, «*raczej rzadko*» opowiedziało 8 % w roku 2010 i 7 % w 2016, «*wcale*» – 91 % w roku 2010 i 92 % w 2016. Natomiast odpowiedź «*bardzo często*» nie została zaznaczona ani razu w porównywanych okresach.

Pytanie 6. Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że lekarz odradzał Panu(i) jego stosowanie? (ryc. 9)

Ryc. 9. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że lekarz odradzał Panu(i) jego stosowanie?»

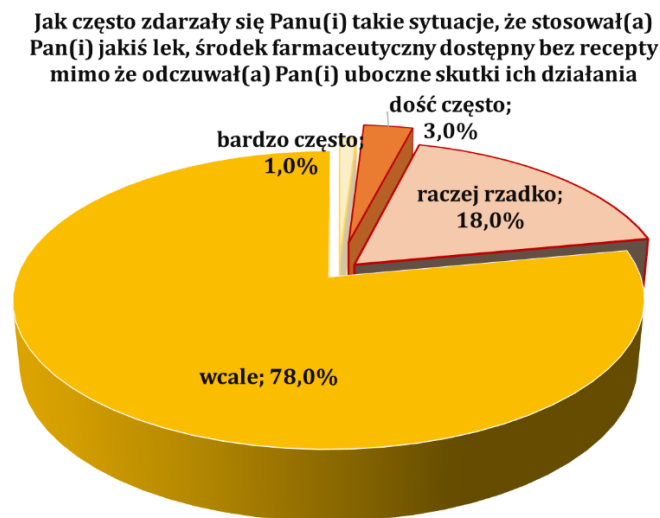
Na pytanie o stosowanie leków dostępnych bez recepty, odradzanych przez lekarza najczęściej ankietowanych (85 %) odpowiedziało, że nigdy ich nie stosowało, natomiast że raczej rzadko odpowiedziało 12 % respondentów. Bardzo często środki odradzane przez lekarza stosował tylko 1 % pytanych, a 2 % przyznało, że robi to dość często.

Wyniki przedstawione w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety» są zbliżone do wyników otrzymanych przez nas. Według danych z raportu z 2010 r. odpowiedź

«*bardzo często*» na omawiane pytanie otrzymała zero procent głosów, «*dość często*» – 1 %, «*raczej rzadko*» – 4 %, a odpowiedź «*wcale*» – 95 %. Niemał identyczne odpowiedzi przedstawiono w raporcie z roku 2016, mianowicie pytanie «*bardzo często*» otrzymało zero procent głosów, «*dość często*» – 1 %, «*raczej rzadko*» – 3 %, a «*wcale*» – 96 %.

Pytanie 7. Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że odczuwał(a) Pan(i) skutki ich działania?(ryc. 10)

Ryc. 10. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty, mimo że odczuwał(a) Pan(i) skutki ich działania?»

Największa grupa respondentów (78 %) odpowiedziała, iż wcale nie stosowała leków lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty mimo odczuwania skutków ubocznych ich działania, ponieważ po wystąpieniu pierwszych objawów niekorzystnych preparaty były odstawiane. Raczej rzadko w takiej sytuacji znalazło się 18 % ankietowanych, natomiast omawiane środki, po zażyciu których odczuwane były skutki uboczne dość często lub bardzo często stosowała tylko nieznaczna część respondentów (odpowiednio: 3 % i 1 %).

Wyniki przedstawione w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety» są do siebie zbliżone, natomiast nieco różnią się od wyników uzyskanych w naszej ankiecie.

W badaniu przeprowadzonym w 2010 roku 94 % ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, że nigdy nie kontynuowali zażywania leków i środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty, po których odczuli skutki uboczne, a do dość częstego zażywania takich preparatów przyznał się 1 % badanych. Raczej rzadko taka sytuacja zdarzała się w przypadku 5 % osób biorących udział w ankiecie, natomiast nikt nie zaznaczył odpowiedzi «bardzo często».

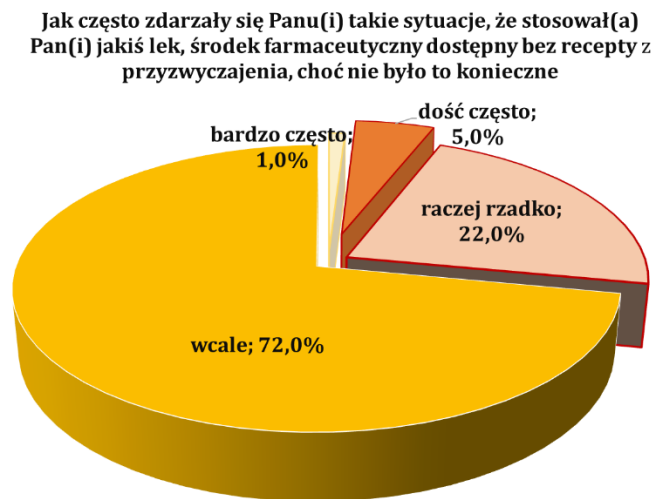
Bardzo podobne są wyniki badań przedstawione w komunikacie z roku 2016, w których to badaniach 91 % ankietowanych zaznaczyło, że nigdy nie kontynuowali zaży-

wania omawianych preparatów po odczuciu skutków ubocznych. Nikt nie wybrał odpowiedzi «bardzo często», a tylko 1 % pytanych zaznaczył odpowiedź «dość często». W przypadku 8 % badanych raczej rzadko dochodziło do zażywania leków lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty po odczuciu skutków ubocznych.

Pytanie 8. Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty z przyzwyczajenia, choć nie było to konieczne? (ryc. 11)

Znaczna większość ankietowanych (72 %) odpowiedziała, że nigdy nie zażywali leków z przyzwyczajenia. Z przyzwyczajenia preparaty te rzadko stosowało 22 % respondentów, natomiast tylko niewielka grupa przyznała, że używa ich dość często (5 %) lub bardzo często (1 %).

Uzyskane przez nas dane różnią się od danych zawartych w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» oraz (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety». W ankietach przeprowadzonych w 2010 roku 95 % pytanych stwierdziło, że nigdy nie zażywali leków dostępnych bez recepty i suplementów diety z przyzwyczajenia, gdy nie było to konieczne. Dość często robił to 1 %, a raczej rzadko 4 % osób, które wzięły udział w badaniach.

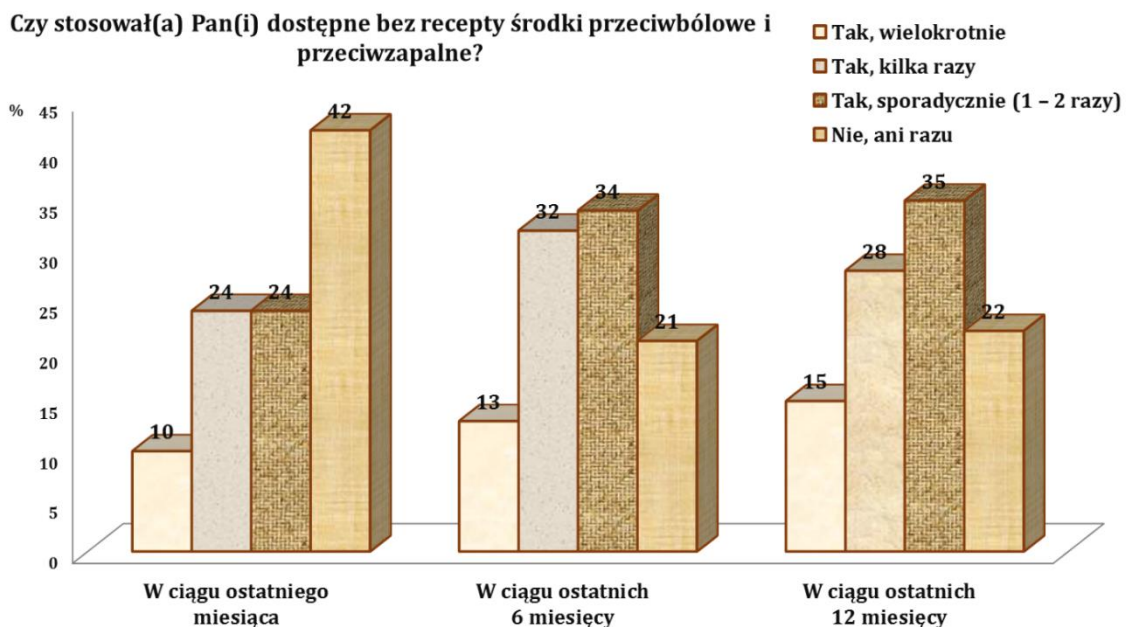

Ryc. 11. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: *«Jak często zdarzały się Panu(i) takie sytuacje, że stosował(a) Pan(i) jakiś lek, środek farmaceutyczny dostępny bez recepty z przyzwyczajenia, choć nie było to konieczne?»*

W ankietach z 2016 roku żadna osoba nie przyznała się do bardzo częstego stosowania leków i środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty z przyzwyczajenia i gdy nie było to konieczne, natomiast dość często robiło to 2 % badanych, raczej rzadko 5 % badanych, a 93 %

oświadczyło, że nigdy nie zażywali leków i środków farmaceutycznych z przyzwyczajenia i gdy nie było to konieczne.

Pytanie 9. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki przeciwbólowe i przeciwzapalne? (ryc. 12)

Ryc. 12. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: *«Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki przeciwbólowe i przeciwzapalne?»*

Kolejne pytanie dotyczyło stosowania środków przeciwbólowych i przeciwzapalnych dostępnych bez recepty podczas ostatniego miesiąca, ostatnich sześciu miesięcy oraz roku przed przeprowadzonymi badaniami. W okresie

ostatniego miesiąca środki przeciwbólowe oraz przeciwzapalne zostały użyte wielokrotnie przez 10 % ankietowanych, natomiast sporadycznie lub kilka razy używało ich 24 % badanych osób. Prawie połowa respondentów

(42 %) ani razu w tym okresie nie użyła takich środków. Dane z ostatnich sześciu miesięcy wykazały, że podobna ilość ankietowanych używała środków przeciwbólowych i przeciwzapalnych sporadycznie lub kilka razy (odpowiednio: 34 % i 32 %), wielokrotnie preparaty te zażywało 13 % pytanym, natomiast 21 % ankietowanych w ciągu ostatnich sześciu miesięcy ani razu nie użyło takich środków.

W ciągu ostatniego roku środków przeciwbólowych i przeciwzapalnych sporadycznie zażywało 35 % pytanym, a do kilkakrotnego ich zażycia przyznało się 28 % osób. Tylko 22 % ankietowanych ani razu w ciągu ostatniego roku nie stosowało środków przeciwbólowych, natomiast 15 % stanowiły osoby, które środki te przyjmowały wielokrotnie.

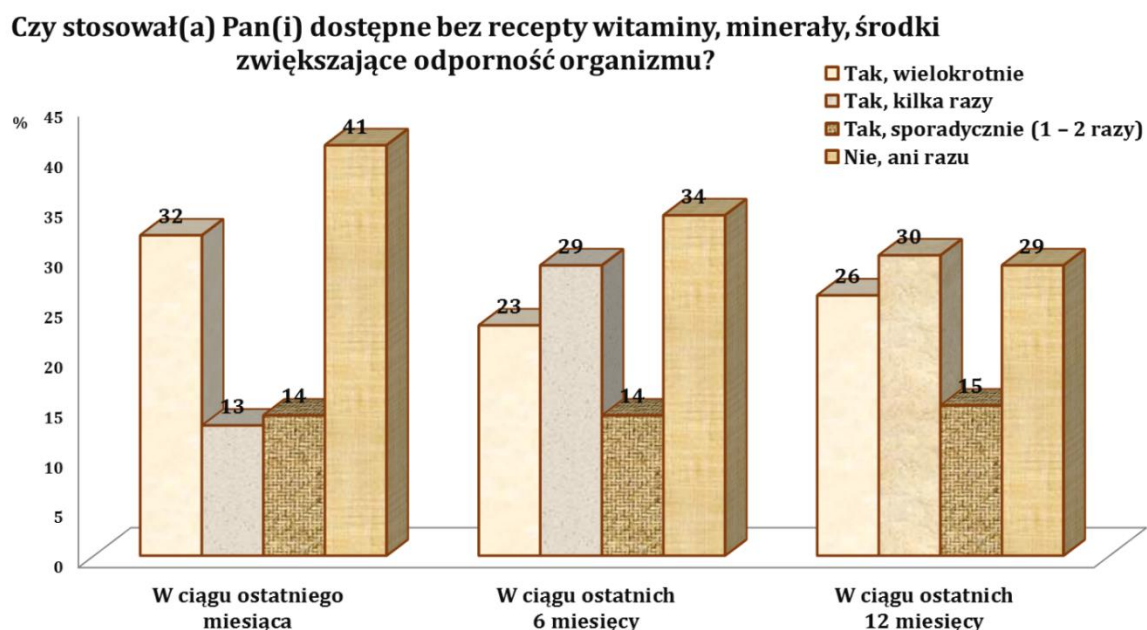
Wyniki naszych badań z ostatnich 12 miesięcy są częściowo zbieżne z wynikami uzyskanymi dla jednorocznego okresu, zawartymi w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». W roku 2010 środki przeciwbólowe i przeciwzapalne były stosowane przez 17 %, a w roku 2016 przez 16 % uczestników. Wyniki naszych ankiet, dotyczące ilości osób, które w ciągu ostatniego roku przyjmowały omawiane środki kilkakrotnie pokrywały się w znacznym stopniu z danymi przedstawionymi w

obu komunikatach, mianowicie w roku 2010 było to 29 %, a w roku 2016 – 32 % ankietowanych.

W naszych badaniach stwierdziliśmy więcej osób, które w ciągu ostatniego roku zażywały omawiane preparaty sporadycznie w porównaniu z danymi z obu komunikatów, z których wynika, że takie osoby stanowiły 19 % ankietowanych w roku 2010 i 20 % w roku 2016. Natomiast odnotowaliśmy mniej osób, które nie zażywały tych środków ani razu w porównaniu z latami 2010 i 2016 (odpowiednio: 35 % i 32 %).

Dane dotyczące zażywania środków przeciwbólowych i przeciwzapalnych w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badania, uzyskane na podstawie naszych ankiet oraz zawarte w komunikacie z badań BS/143/2010 «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» są do siebie bardzo zbliżone. Wyniki przedstawione w raporcie z 2010 roku są następujące: 8 % ankietowanych przyjmowało wyżej wymienione środki wielokrotnie, 20 % kilka razy, 22 % sporadycznie, a pozostali (50 % respondentów) oświadczyli, iż ani razu nie zażywali takich preparatów.

Pytanie 10. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty witaminy, minerały, środki zwiększające odporność organizmu? (ryc. 13)

Ryc. 13. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty witaminy, minerały, środki zwiększające odporność organizmu?»

Blisko połowa respondentów (41 %) odpowiedziała, że w ciągu ostatniego miesiąca ani razu nie zażywała dostępnych bez recepty witamin, minerałów i środków zwiększających odporność organizmu, jedna trzecia (32 %) przyznała, że przyjmowała je wielokrotnie, że kilka razy przyznało 13 %, a sporadycznie 14 % ankietowanych.

Nieco inaczej sytuacja przedstawiała się na przestrzeni ostatnich sześciu miesięcy, mianowicie ani razu nie zastosowała witamin, minerałów oraz środków wzmacniających odporność nieco ponad jedna trzecia pytanym (34 %), kilka razy były przyjmowane przez 29 %, wielokrotnie przez 23 %, a sporadycznie przez 14 % respondentów.

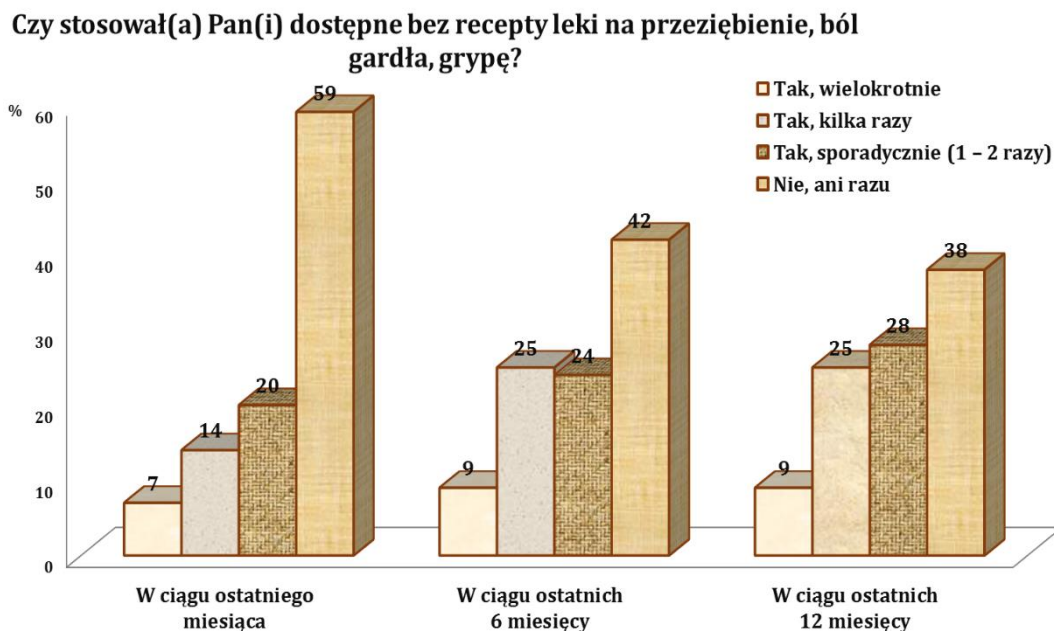
W czasie ostatnich 12. miesięcy środki te przyjmowane były kilkakrotnie przez 30 %, wielokrotnie przez 26 %, a sporadycznie przez 15 % ankietowanych. Natomiast ani razu nie przyjęło ich 29 % osób biorących udział w ankiecie.

Uzyskane przez nas wyniki, dotyczące ostatniego roku poprzedzającego badania różniły się od wyników przedstawionych w komunikatach z badań: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki

dostępne bez recepty i suplementy diety». W roku 2010 największą grupę, liczącą 56 % stanowili respondenci, którzy ani razu nie zastosowali witamin, minerałów oraz środków zwiększających odporność, 14 % zażywało je wielokrotnie, 18% kilkakrotnie, a sporadycznie – 12 %. W roku 2016 również najwięcej osób stwierdziło, że w minionym roku nie przyjmowali omawianych preparatów (48 %), kilkakrotnie przyjmowało je 22 %, a wielokrotnie i sporadycznie po 17 % ankietowanych.

Porównanie naszych wyników z ostatniego miesiąca poprzedzającego badania z wynikami zawartymi w komunikacie z roku 2010 wykazało, że w obu przypadkach podobna ilość osób stosowała witaminy, minerały oraz środki poprawiające odporność kilkakrotnie i sporadycznie (w roku 2010 odpowiednio: 14 % i 12 %). Natomiast dane w komunikacie z roku 2010 różniły się od naszych w przypadku osób zażywających te środki wielokrotnie i nie zażywających ich ani razu (w roku 2010 odpowiednio: 13 % i 61 %).

Pytanie 11. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki na przeziębienie, ból gardła, grypę? (ryc. 14)

Ryc. 14. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki na przeziębienie, ból gardła, grypę?»

Najwięcej osób (59 %) odpowiedziało, że w ciągu ostatniego miesiąca ani razu nie stosowało dostępnych bez recepty leków na przeziębienie, ból gardła i grypę, sporadycznie przyjmowała je jedna piąta (20 %), a kilka-

krotnie 14 % ankietowanych. Natomiast najmniej osób (7 %) przyznało, że korzystali z nich wielokrotnie.

W ciągu ostatnich sześciu miesięcy także najwięcej osób nie zażywało omawianych

środków (42 %), jednakże było ich mniej w porównaniu ostatnim miesiącem. Ilość respondentów przyjmująca leki kilkakrotnie (25 %) i sporadycznie (24 %) była podobna, jak w ciągu ostatniego miesiąca. Natomiast do wielokrotnego przyjmowania tych leków w ciągu ostatniego półrocza przyznało się tylko 9 % ankietowanych.

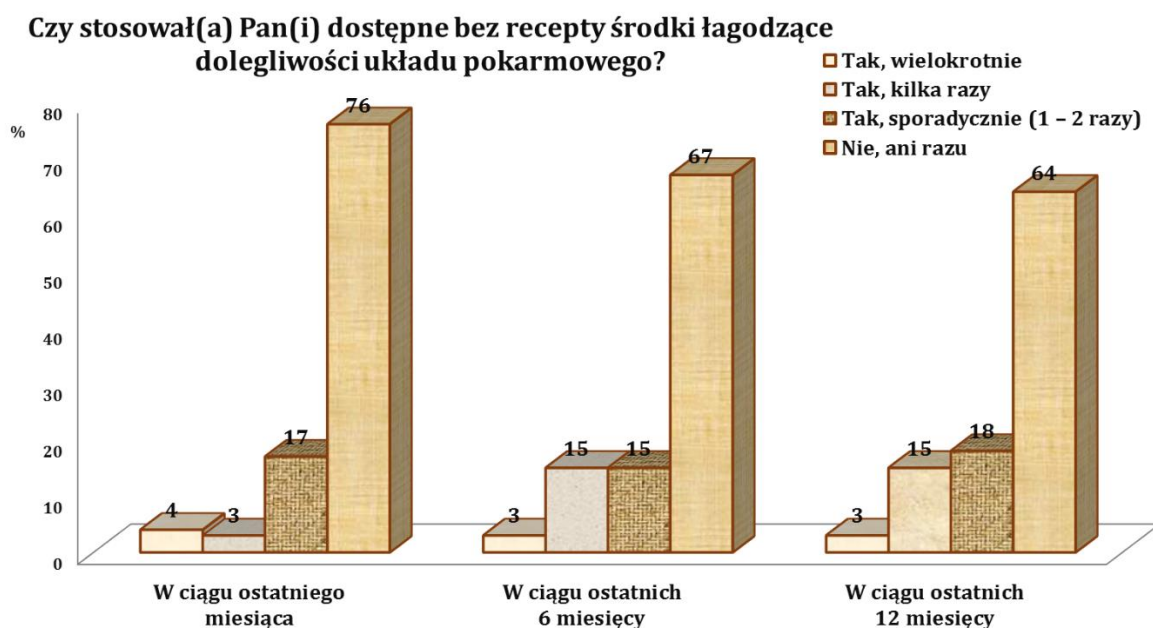
Dla ostatniego roku otrzymano odpowiedzi zbliżone do odpowiedzi dla ostatnich sześciu miesięcy – żadnych leków nie stosowało w tym okresie 38 %, stosowało je sporadycznie 28 %, kilkakrotnie 25 %, a wielokrotnie tylko 9 % ankietowanych.

Wszystkie uzyskane przez nas dane z ostatniego roku zbliżone są do całorocznych danych przedstawionych w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: komunikaty (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». W 2010 roku największą grupę (45 %) stanowili respondenci, którzy ani razu

nie stosowali leków na przeziębienie, ból gardła czy grypę, 27 % z nich przyjmowało te leki kilkakrotnie, a 23 % sporadycznie. Najmniej osób (5 %) przyznało, że w ciągu ostatniego roku zażywało omawiane preparaty wielokrotnie. Podobnie jest w przypadku danych z roku 2016 – odpowiedzi osób stosujących leki na przeziębienie, ból gardła i grypę wielokrotnie odnotowano 8 %, kilkakrotnie – 38 %, sporadycznie – 22 %, natomiast ani razu – 32 %.

Wyniki z ostatniego miesiąca poprzedzającego badanie uzyskane przez nas są zbliżone do wyników zawartych w komunikacie BS/143/2010 «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*». W roku 2010, w miesiącu poprzedzającym badania, leki na przeziębienie, ból gardła lub grypę wielokrotnie zażywało 3 % ankietowanych, kilkakrotnie 11 % z nich, sporadycznie 13 %, natomiast ani razu 73 %.

Pytanie 12. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki łagodzące dolegliwości układu pokarmowego?(ryc. 15)

Ryc. 15. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki łagodzące dolegliwości układu pokarmowego?»

W przypadku miesiąca poprzedzającego badania najliczniejszą grupę respondentów (76 %) stanowiły osoby, które w okresie tym ani razu nie stosowały środków łagodzących dolegliwości układu pokarmowego, a niecała jedna piąta (17 %) zażywała środki te sporadycznie. Tylko 4 % ankietowanych przyznało, że przyjmowało te preparaty wielokrotnie, a 3 %, że stosowało je kilka razy.

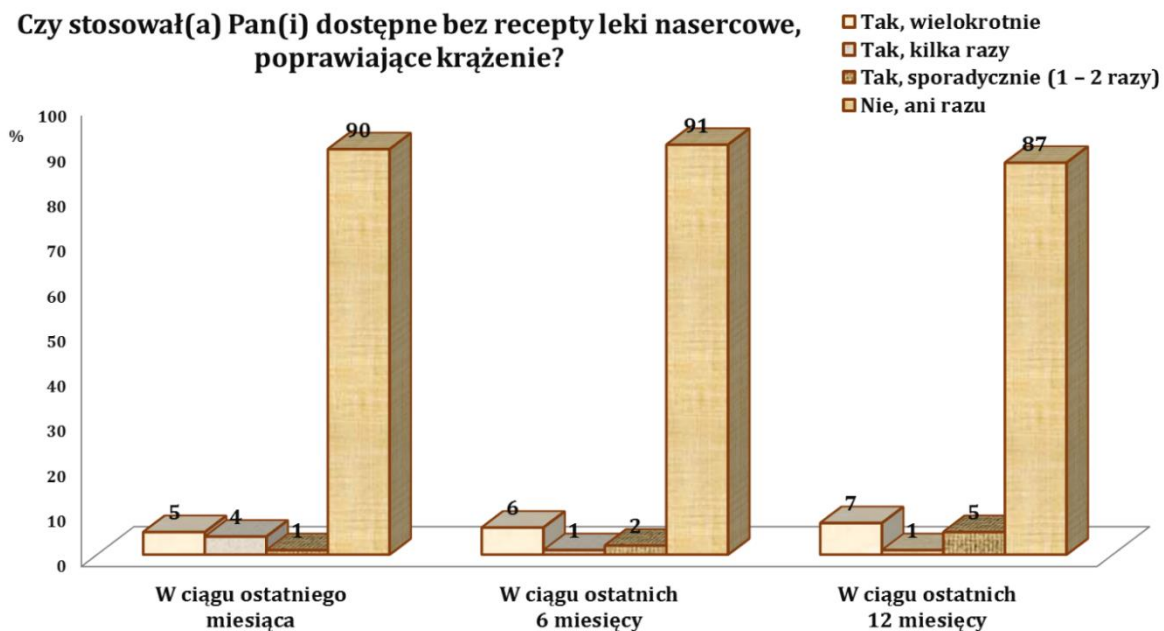
Dla półrocza poprzedzającego badanie i dla ostatniego roku otrzymano wyniki niemalże identyczne. W obu przypadkach najliczniejsza grupa respondentów (odpowiednio: 67 %, 64 %) zaznaczyła odpowiedź, że nie stosuje dostępnych bez recepty leków i środków farmaceutycznych mających na celu złagodzenie dolegliwości ze strony układu pokarmowego. W okresie minionych sześciu miesięcy

sporadycznie środki te stosowało 15 %, a w ciągu ostatnich 12. miesięcy 18 % badanych. Do kilkakrotnego zażywania omawianych preparatów podczas ostatniego półrocza i ostatniego roku przyznało się 15 %, a do wielokrotnego tylko 3 % ankietowanych.

Wyniki naszych badań, uzyskane dla ostatniego roku przed przeprowadzeniem ankiet w trzech przypadkach były niemalże zgodne z wynikami dla takiego samego okresu, przedstawionymi w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». W 2010 roku 4 % respondentów stosowało środki łagodzące dolegliwości układu pokarmowego wielokrotnie, kilkakrotnie 10 %, sporadycznie 9 %, a 77 % ani

razu. Podobnie odpowiadali respondenci w roku 2016 – wielokrotnie omawiane leki stosowało 5 % z nich, kilkakrotnie 10 %, sporadycznie 12 %, a 73 % nie zażywało ich ani razu. Nasze wyniki dotyczące stosowania środków łagodzących dolegliwości ze strony układu pokarmowego na przestrzeni ostatniego miesiąca również były zbliżone do wyników ankiet uzyskanych w roku 2010, kiedy to 4 % respondentów zaznaczyło, że zażywało takie leki wielokrotnie, 7 % że kilkakrotnie, 9 % że sporadycznie, a 80 % że nie przyjmowało ich ani razu.

Pytanie 13. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki nasercowe poprawiające krążenie? (ryc. 16)

Ryc. 16. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki nasercowe poprawiające krążenie?»

Najwięcej ankietowanych (90 %) odpowiedziało, że w ciągu miesiąca poprzedzającego badania nie przyjmowało dostępnych bez recepty leków nasercowych poprawiających krążenie. Wielokrotnie leki takie zażywało 5 % respondentów, a kilkakrotnie 4 % z nich. Tylko jedna osoba zaznaczyła, że leki nasercowe przyjmuje sporadycznie.

Odpowiedzi respondentów na omawiane pytanie odnośnie ostatniego półrocza wykazały, że największa grupa z nich (91 %) w okresie tym leków nasercowych i poprawiających krążenie nie przyjmowała, 6% przyjmowało je wielokrotnie, a tylko 2 % sporadycznie i 1 % kilkakrotnie.

W przypadku ostatnich 12. miesięcy 87 % respondentów oznajmiło, że w okresie tym leki nasercowe oraz poprawiające krążenie nie były przez nich stosowane ani razu, niewielka ilość osób (7 %) przyjmowała je wielokrotnie, sporadycznie były przyjmowane przez 5 % ankietowanych i tylko 1 % spośród pytanых zażywał je kilkakrotnie.

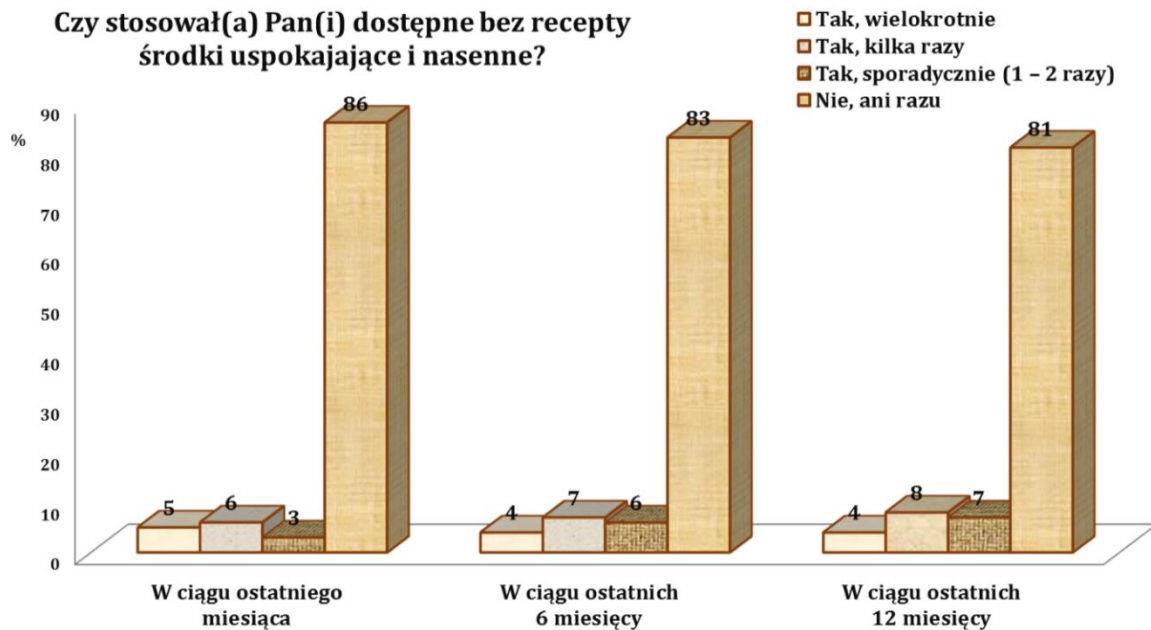
Wyniki naszych badań są niemal identyczne jak wyniki przedstawione w komunikatach z badań: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». Dla ostatnich 12. miesięcy podobieństwo wyników stwierdzono w trzech

przypadkach. W roku 2010 leki nasercowe lub poprawiające krążenie wielokrotnie zażywało 7 % badanych, kilkakrotnie zażywało je 4%, a sporadycznie 3 %, natomiast ani razu nie sięgnęło po tego typu środki aż 86 % ankietowanych. W roku 2016 omawiane leki wielokrotnie zażywało 6 % uczestników badania, kilkakrotnie 3 % z nich, a sporadycznie 2 %, natomiast 89 % zaznaczyło odpowiedź: ani razu.

Nasze wyniki dotyczące ostatniego miesiąca poprzedzającego badania są także

zbieżne z wynikami zamieszczonymi w raporcie BS/143/2010. W roku 2010 leki nasercowe lub poprawiające krążenie wielokrotnie zażywało 6 % respondentów, kilkakrotnie 4 % z nich, sporadycznie 2 %, natomiast nie sięgało po nie ani razu 88 % uczestniczących w ankiecie.

Pytanie 14. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki uspokajające i nasenne? (ryc. 17)

Ryc. 17. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki uspokajające i nasenne?»

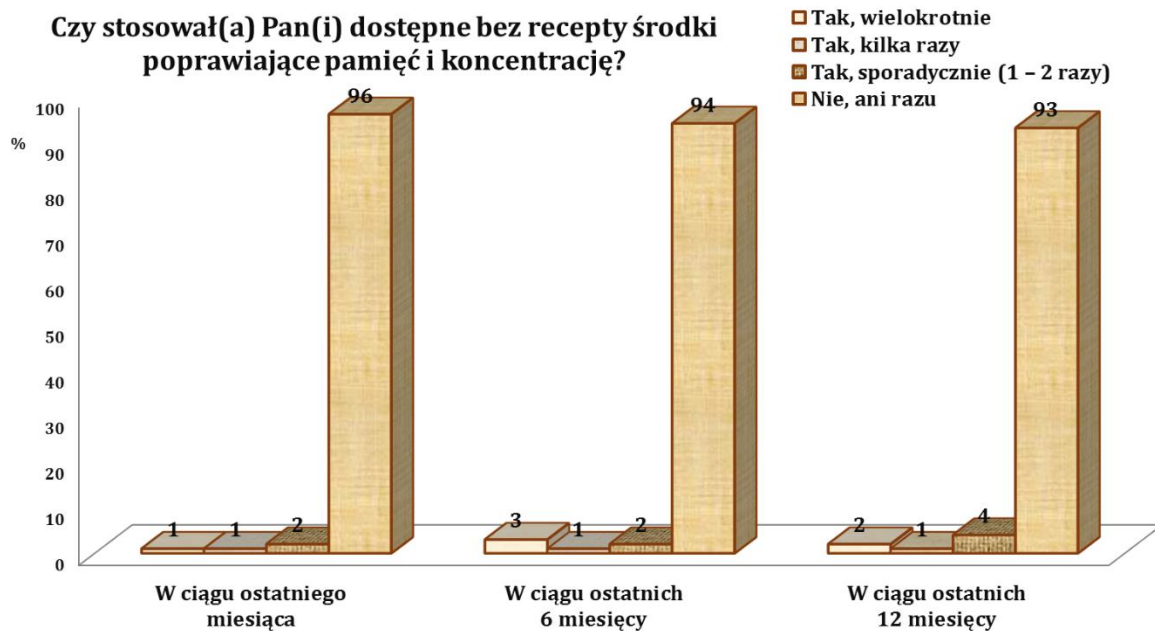
W przypadku wszystkich trzech okresów poprzedzających badania najczęściej ankietowanych odpowiedziało, że nie stosowało dostępnych bez recepty środków uspokajających i nasennych, mianowicie miesiąc przed wypełnieniem ankiet nie stosowało ich 86 %, pół roku przed 83 % i rok przed 81 %. Omawiane środki były stosowane kilkakrotnie w minionym miesiącu przez 6 %, w minionym półroczu przez 7 %, a w minionym roku przez 8 % ankietowanych. Sporadyczne stosowanie tych środków we wszystkich trzech okresach poprzedzających badania odnotowano u małej grupy respondentów (3 % – dla ostatniego miesiąca, 6 % – dla ostatnich sześciu miesięcy, 7 % – dla ostatniego roku). Grupa osób stosująca leki i środki uspokajające oraz nasenne wielokrotnie stanowiła 5 % (dla miesiąca poprzedzającego) i 4 % (dla półroczu i roku poprzedzających).

Powyższe dane, dotyczące ostatnich 12. miesięcy są w znacznym stopniu zbieżne z

danymi zamieszczonymi w komunikatach z badań: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety». W roku 2010 środków uspokajających i nasennych ani razu nie zażyło 86 % ankietowanych, wielokrotnie zażywało je 4 %, a kilkakrotnie lub sporadycznie 5 % badanych. Podobne odpowiedzi uzyskano w roku 2016 – 87 % respondentów odpowiedziało, że ani razu nie stosowało tych leków, wielokrotnie zażywało je 3 % z nich, kilkakrotnie 6 %, a sporadycznie 4 %.

Również wyniki naszych ankiet, dotyczące miesiąca poprzedzającego badania są zbliżone do wyników ankiet z takiego samego okresu, przedstawionych w części raportu BS/143/2010. Według tego raportu największą grupę (89 %) stanowiły osoby, które zadeklarowały, iż ani razu nie zażyły środków uspokajających i nasennych, po 4% zażywało je kilkakrotnie i sporadycznie, a 3 % wielokrotnie.

Pytanie 15. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki poprawiające pamięć i koncentrację? (ryc. 18)

Ryc. 18. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki poprawiające pamięć i koncentrację?»

Środki poprawiające pamięć oraz koncentrację w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badania były stosowane wielokrotnie lub kilkakrotnie przez 1 %, a sporadycznie przez 2 % ankietowanych. Zdecydowanie najwięcej osób (96 %) odpowiedziało, że okresie tym nie stosowało tego typu leków. Podobne odpowiedzi zostały udzielone odnośnie ostatniego półrocza – 94 % badanych nie zażywało omawianych środków ani razu, a tylko 3 % z nich stosowało je wielokrotnie, 2 % sporadycznie i 1 % kilkakrotnie. W ciągu roku poprzedzającego badania również zdecydowana większość respondentów (93 %) nie zażywała środków poprawiających pamięć i koncentrację, sporadycznie korzystało z nich 4% badanych, a kilkakrotnie 1 % z nich. Natomiast do wielokrotnego przyjmowania tych leków przyznało się 2 % badanych.

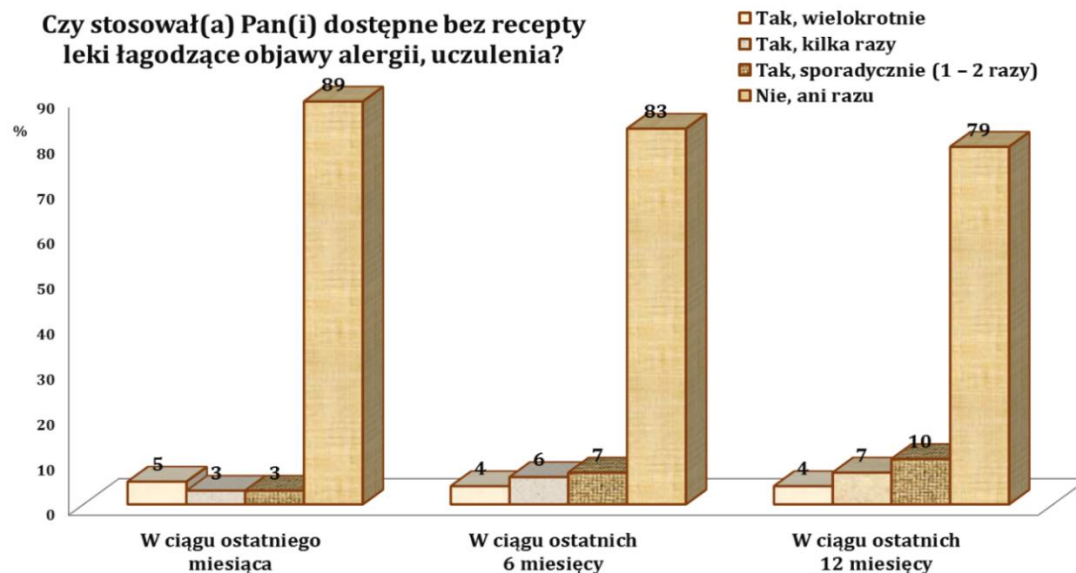
Uzyskane przez nas wyniki dotyczące roku poprzedzającego badania są w znacznym stopniu zgodne z wynikami ankiet przedstawionymi w komunikatach z badań: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr

158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety». Zarówno w 2010, jak i w 2016 roku najwięcej osób (odpowiednio: 89 % i 90 %) odpowiedziało, że w omawianych okresach nigdy nie zażywało środków poprawiających pamięć i koncentrację. W roku 2010 sporadycznie lub kilkakrotnie ze środków tych korzystało po 4 %, a wielokrotnie 3 % ankietowanych. W roku 2016 sporadycznie leki te zażywało 3 %, kilkakrotnie 5 %, a wielokrotnie 2 % ankietowanych.

Stwierdziliśmy również znaczne podobieństwo naszych wyników, dotyczących ostatniego miesiąca poprzedzającego badania, z wynikami ankiet dla takiego samego okresu, zawartych w komunikacie z badań z roku 2010. W komunikacie tym grupa, która w ostatnim miesiącu nie przyjmowała omawianych leków była największa (92 %), sporadycznie i kilkakrotnie zażywało je 3 %, a wielokrotnie tylko 2 % respondentów.

Pytanie 16. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki łagodzące objawy alergii, uczulenia? (rys. 19)

Ryc. 19. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty leki łagodzące objawy alergii, uczulenia?»

Leków łagodzących objawy alergii i uczulenia na przestrzeni ostatniego miesiąca nie stosowało 89 % ankietowanych, wielokrotnie przyjmowało je zaledwie 5 % z nich, a kilkakrotnie i sporadycznie po 3 %. W czasie ostatnich sześciu miesięcy leków tych nie przyjmowało 83 %, sporadycznie przyjmowało je 7 %, kilkakrotnie 6 %, a wielokrotnie 4 % badanych. W ciągu ostatniego roku z omawianych leków nie korzystało 79 % ankietowanych, 10 % korzystało z nich sporadycznie, a 7 % kilkakrotnie. Tylko 4 % respondentów w ciągu roku przyjmowało leki alergiczne wielokrotnie.

Wyniki naszych ankiet, dotyczące ostatnich 12. miesięcy poprzedzających badania są w znacznym stopniu zbliżone do wyników ankiet zawartych w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». W roku 2010 omawianych leków nie przyjęło 90 % ankietowanych, natomiast sporadycznie, kilkakrotnie, a także wielokrotnie korzystało z nich po 3 % respondentów. Również w raporcie z 2016 roku wykazano, że najczęściej (85 %) ankietowanych w ostatnim roku nie przyjmowało leków łagodzących objawy alergii i uczulenia, sporadycznie przyjmowało je 5 %, kilkakrotnie 6 %, a tylko 4 % wielokrotnie.

Nasze wyniki są również porównywalne z wynikami z komunikatu z badań BS/143/2010. W roku 2010 leków łagodzących objawy alergii i uczulenia nie przyjmowało 93 % ankietowanych, sporadycznie przyjmowało je 3 %, a kilkakrotnie i wielokrotnie po 2 % badanych.

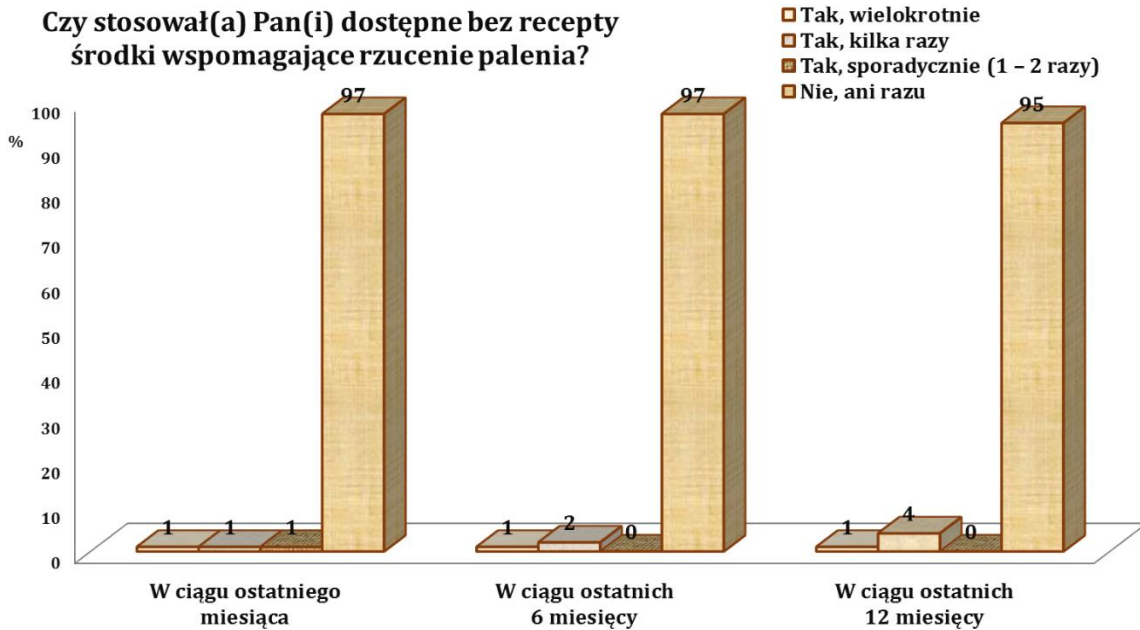
Pytanie 17. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki wspomagające rzucenie palenia? (ryc. 20)

W trakcie każdego z trzech analizowanych okresów poprzedzających badania tylko 1 % ankietowanych stosował leki wspomagające rzucenie palenia. Ze środków tych nigdy nie korzystała przeważająca większość respondentów (po 97 % – dla miesiąca i półrocza, 95 % – dla roku). W miesiącu poprzedzającym badania sporadycznie lub kilkakrotnie z omawianych środków korzystały pojedyncze osoby (po 1 %).

Natomiast 6 miesięcy przed badaniami tylko 2 % respondentów kilkakrotnie stosował gumy, plastry, tabletki lub inhalatory mające na celu pomoc przy rzuceniu palenia, a w ciągu ostatniego roku środki te wykorzystało 4 % ankietowanych.

Uzyskane przez nas wyniki ankiet dotyczące roku poprzedzającego badania są bardzo zbliżone, a w niektórych przypadkach identyczne z wynikami ankiet z takiego samego okresu, zawartymi w komunikatach z badań z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «*Stosowanie leków dostępnych bez recepty*» i (nr 158/2016) «*Leki dostępne bez recepty i suplementy diety*». W roku 2010 do wielokrotnego lub sporadycznego korzystania ze środków wspomagających rzucenie palenia przyznały się pojedyncze osoby (po 1 % ankietowanych), a 2 % do kilkakrotnego korzystania z nich, natomiast przeważająca większość (97 %) ze środków tych nigdy nie korzystała. Niemal identyczne są wyniki ankiet zamieszczone w raporcie z 2016 roku, z tym że w 2016 r. ani jedna osoba nie zastosowała wielokrotnie

omawianych środków, natomiast pozostałe wyniki są takie same jak w roku 2010.

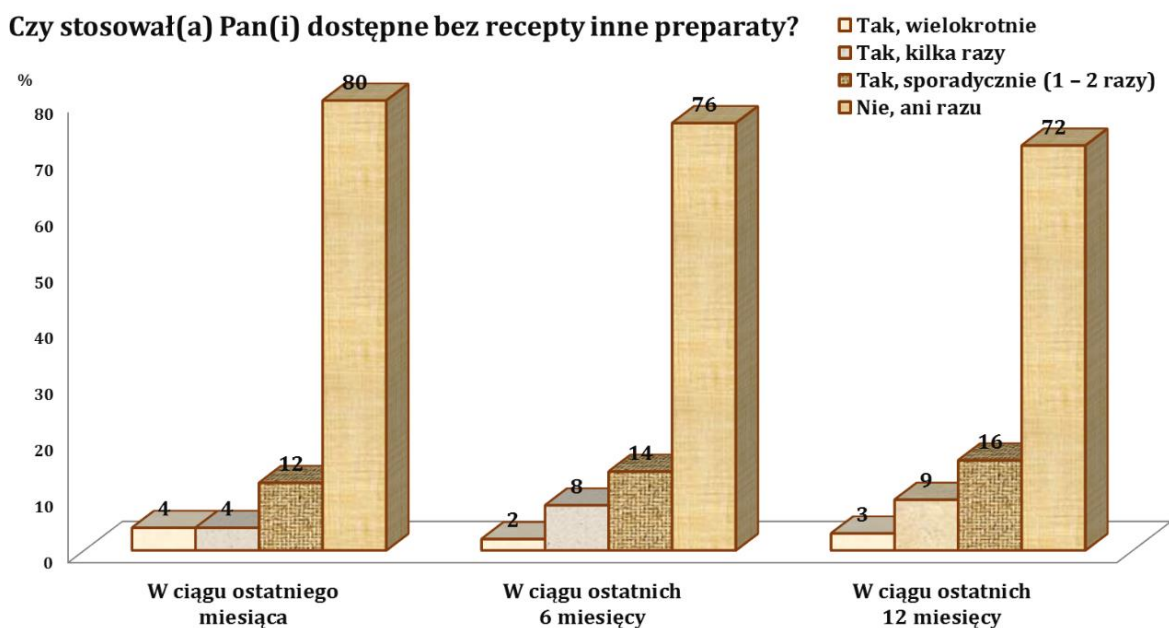

Ryc. 20. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty środki wspomagające rzucenie palenia?»

Porównanie wyników naszych ankiet z miesiąca poprzedzającego badania z wynikami z takiego samego okresu zawartymi w komunikacie z badań (BS/143/2010) wykazało, że w obu przypadkach identyczna ilość osób (po 97%) ani razu nie przyjmowała środków wspomagających rzucenie palenia oraz identyczna

ilość osób (po 1%) przyjmowała je kilkakrotnie. Ponadto w roku 2010 nikt nie przyjął tych środków, a 2% ankietowanych wykorzystywało je sporadycznie.

Pytanie 18. Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty inne preparaty? (ryc. 21)

Ryc. 21. Procentowy udział odpowiedzi respondentów na pytanie: «Czy stosował(a) Pan(i) dostępne bez recepty inne preparaty»

W ciągu miesiąca poprzedzającego badania 80 % ankietowanych nie stosowało ani razu innych preparatów dostępnych bez recepty, 12 % przyjmowało je sporadycznie, a kilkakrotnie i wielokrotnie korzystało z innych preparatów po 4 % uczestników badań.

Dla sześciu miesięcy przed badaniami również przeważały odpowiedzi osób, które innych preparatów nie przyjmowały (76 %), a poza tym wielokrotnie korzystało z nich 2 %, kilkakrotnie 8 %, a sporadycznie 14 % ankietowanych.

Wyniki ankiet dla całego roku poprzedzającego badania również wykazały przewagę osób nie przyjmujących żadnych innych preparatów bez recepty (72 % ankietowanych), natomiast sporadycznie z innych środków korzystało 16 %, kilkakrotnie 9 %, a wielokrotnie 3 % ankietowanych.

Porównanie wyników z naszych ankiet, dotyczące roku poprzedzającego badania z wynikami ankiet przedstawionymi w komunikatach z lat 2010 i 2016: (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty» i (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety» wykazało, że w naszych ankietach znacznie większa ilość osób niż w latach 2010 i 2016 zaznaczyła odpowiedź potwierdzającą stosowanie innych preparatów farmaceutycznych. W roku 2010 omawiane preparaty wielokrotnie, kilkakrotnie i sporadycznie wykorzystywała taka sama, niewielka ilość ankietowanych (po 1 %), natomiast podobnie jak u nas przeważały osoby, które nie korzystały z tych środków ani razu (97 %). W roku 2016 proporcje odpowiedzi były podobne jak wyżej – tylko po 1 % ankietowanych stosowało inne środki kilkakrotnie i sporadycznie, nikt nie stosował ich wielokrotnie, a najwięcej osób (98 %) zaznaczyło odpowiedź, że nie przyjmowało ich ani razu.

Porównanie wyników naszych ankiet dla ostatniego miesiąca przed badaniami z wynikami zawartymi w komunikacie z badań BS/143/2010 dla takiego samego okresu, wykazało, że w roku 2010 kilkanaście procent ankietowanych więcej niż w naszym przypadku nie korzystało z innych preparatów farmakologicznych dostępnych bez recepty (97 %). Wielokrotnie, kilkakrotnie i sporadycznie z leków innych korzystało po 1 % respondentów.

Wyniki przeprowadzonych przez nas badań dotyczących opinii respondentów na temat stosowania leków dostępnych bez recepty są zbieżne z wynikami badań

odnoszących się do podobnej problematyki, przeprowadzonych przez innych autorów.

W związku z powyższym poniżej przedstawiamy przegląd wyników badań ankietowych wybranych autorów, które to badania są związane tematycznie z badaniami naszymi. Cichońska et al. (2015) zbadali poziom spożycia dostępnych bez recepty leków przeciwbólowych oraz witamin. Badanie zostało przeprowadzone w maju 2012 roku i dotyczyło mieszkańców powiatu ostrowieckiego. Ankieta własnego autorstwa składała się z 26 zamkniętych pytań, które zawierały część pozwalającą na opis cech badanej populacji. Do wypełnienia ankiet przystąpiło 50 osób w wieku od 18 do 85 lat, wśród których dominowały kobiety (56 %). 50 % ankietowanych pochodziło ze wsi, a 50 % z miasta. 46 % z nich były to osoby w stanie wolnym. 36 % osób biorących udział w ankiecie posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe (w tym 26 % w wieku 26-35 lat, 50 % pracujących, z których 68 % w systemie jednozmianowym). Respondenci o średnim statusie materialnym stanowili 46 % grupy badawczej. 52 % z nich określiło swój stan zdrowia jako dobry (spośród nich 62 % odczuwało nieprawidłowości zdrowotne). 44 % ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, że w przypadku złego samopoczucia udają się do lekarza i stosują zalecone przez niego leki, a 32 % odpowiedziało, że w przypadku złego samopoczucia stosują leki dostępne bez recepty i nie korzystają z porady lekarskiej. 58 % przyznało, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odwiedziło lekarza jeden do dwóch razy. 32 % ankietowanych odpowiedziało, że leki bez recepty kupuje raz w miesiącu, a 30 %, że kilka razy w roku. Spośród preparatów dostępnych bez recepty 56 % ankietowanych zaznaczyło, że wybierają witaminy, preparaty witaminowe lub suplementy diety, z czego 34 % że zażywa Rutinoscorbin, a 22 % – Vita-miner. Skuteczność pojedynczej dawki leków przeciwbólowych pozytywnie oceniło 29 % respondentów, natomiast 21 % z nich odpowiedziało, że pojedyncze dawki nie są skuteczne. Prawie wszyscy badani (95 %) zaznaczyli, że zamierzony efekt działania leku odczuwają dopiero po dwukrotnie zwiększonej dawce.

Z badań cytowanych wyżej autorów wynika, że ankietowani w powiecie ostrowieckim zaopatrują się w leki dostępne bez recepty w różnych miejscach, mianowicie 75 % z nich kupuje te leki w aptekach, 18 % w

sklepach, 6 % w kioskach, a 4 % na stacjach benzynowych. Najczęściej kupują: APAP (24 %), Ibuprom (23 %), Paracetamol (13 %), rzadziej Etopirynę (13 %), Nurofen (7 %), Pyralginę (6 %) oraz No-Spę (5 %). Najwięcej osób, bo prawie połowa pytanej populacji ostrowieckiej (49 %) przyznała, że sięga po leki przeciwbólowe z powodu migreny i bólu głowy, 19 % za ich pomocą uśmierza bóle kości i stawów, 14 % – bóle zębów i 11 % – bóle menstruacyjne.

Ułatwiona dostępność do środków przeciwbólowych, dostępnych bez recepty utwierdza wiele osób w przekonaniu o bezpieczeństwie ich stosowania. Do najczęstszych przyczyn zażywania omawianych farmaceutyków należą bóle głowy, migreny, choroby układu krążenia, a także wiele innych schorzeń. W grupie przyjmowanych leków, które nie wymagają recepty najczęściej są zażywane leki przeciwbólowe, stosowane w dwukrotnie zwiększonej dawce. Niepokojącym zjawiskiem jest to, że większość badanych przyznaje, że nie konsultuje zażywania leku dostępnego bez recepty z lekarzem lub farmaceutą i nie ustala możliwych działań niepożądanych po jego spożyciu (Cichońska et al., 2015).

Kołtunowicz i Serzysko (2018) przeprowadzili badania dotyczące świadomości mieszkańców i personelu medycznego w powiecie bełchatowskim odnośnie stosowania leków OTC. W badaniach tych udział wzięły dwie grupy ankietowanych – grupa personelu medycznego (210 osób) i grupa mieszkańców powiatu bełchatowskiego (203 osoby). Ankieta była całkowicie anonimowa. Wymienieni wyżej autorzy wykazali, że częstotliwość zażywania w ciągu ostatniego miesiąca leków OTC (leki dostępne bez recepty) przez personel medyczny nie zależała od wykształcenia, stażu pracy, zatrudnienia i miejsca pracy. Częstotliwość zakupu tych leków przez mieszkańców powiatu bełchatowskiego nie była zależna od ich wieku, płci ani od wykształcenia. Natomiast status ekonomiczny ankietowanych osób wpływał istotnie na kupowanie przez nich leków OTC – osoby będące w lepszej sytuacji ekonomicznej nabywały je rzadziej. Częstotliwość zażywania przez ankietowanych mieszkańców powiatu bełchatowskiego leków OTC w ciągu miesiąca nie była zależna od płci, wykształcenia ani od statusu ekonomicznego, natomiast zależała od ich wieku – wraz z wiekiem coraz częściej zażywali leki dostępne bez recepty.

Z badań przeprowadzonych w Białej Podlaskiej wynika, że leki z grupy OTC są sprzedawane przez farmaceutów bez recepty. Do handlu różnymi lekami OTC upoważnione są różne jednostki handlowe, na przykład niektóre mogą być sprzedawane tylko w aptekach, natomiast inne – poza aptekami także w kioskach, w drogeriach, w sklepach spożywczych i na stacjach benzynowych (Wójtowicz-Chomicz et al., 2015).

Podczas stosowania leków, które są dostępne bez recepty główną odpowiedzialność za prawidłowe ich przyjmowanie ponosi sam pacjent. W celu prawidłowego ich zażywania pomocny może być farmaceuta oraz ulotka informacyjna, która jest dołączona do leku i ma za zadanie wyczerpująco poinformować pacjenta o zalecanej dawce. Niestety, coraz powszechniejsze staje się przyjmowanie leków dostępnych bez recepty bez wcześniejszej konsultacji z lekarzem. Samoleczenie posiada wiele wad, takich jak: nieprawidłowe stosowanie leków, nieprawidłowe przyjęcie określonych dawek, czy łączenie ze sobą różnych leków, co może doprowadzić do poważnych powikłań. Jak wynika z badań, do najczęściej stosowanych leków dostępnych bez recepty należą: środki przeciwbólowe, środki przeciwzapalne, środki na przeziębienie, środki na ból gardła, witaminy, minerały oraz środki zwiększające odporność.

Andrzej Borzęcki wraz z współpracownikami (2012) w roku 2011 przeprowadzili badania ankietowe, których celem było rozpoznanie stopnia rozpowszechnienia stosowania leków z grupy OTC wśród studentów AWF w Białej Podlaskiej. W badaniach tych wykorzystano autorski kwestionariusz, a udział w nich był dobrowolny i anonimowy. Do wypełnienia ankiet przystąpiło 201 studentów – 53 kobiety (26 %) i 149 mężczyzn (74 %). Większość z nich (92,5 %) zadeklarowała, że w ciągu miesiąca poprzedzającego wypełnienie ankiety stosowała leki z grupy OTC, a do najczęściej przyjmowanych w tym okresie należały środki przeciwbólowe i przeciwzapalne – przyjmowała je blisko połowa respondentów (47,26 %). Poza tym w ciągu miesiąca poprzedzającego badania studenci stosowali też dostępne bez recepty środki na przeziębienie, ból gardła i grypę (28,85 %), różnego rodzaju witaminy (21,89 %) i środki łagodzące dolegliwości układu pokarmowego (17,9 %). Badania Andrzeja Borzęckiego oraz jego współpracowników wykazały, że prawie wszyscy ankieto-

wani studenci stosują leki z grupy OTC, że zdecydowana ich większość (93,5 %) czyta dołączone do nich ulotki i przestrzega zalecanego dawkowania, a do najczęściej przyjmowanych przez nich leków dostępnych bez recepty należą środki przeciwbólowe i przeciwzapalne (Borzęcki et al., 2012).

Celem pracy Moniki Szpringer oraz jej współpracowników (2015) było poznanie opinii badanych osób odnośnie stosowania leków OTC oraz ocena wpływu reklamy na zapotrzebowanie konsumentów. Monika Szpringer zastosowała metodę sondażu diagnostycznego, w którym wykorzystwała autorski kwestionariusz ankietowy i objęła badaniem 114 osób w wieku między 18. a 66. rokiem życia. Z jej badań wynika, że najczęściej stosowanymi lekami dostępnymi bez recepty są leki przeciwbólowe oraz leki na objawy przeziębienia i grypy. Badani jako główne miejsce zaopatrywania się w te leki wskazali apteki oraz sklepy spożywcze. Badania tej autorki dowiodły, iż stosowanie leków dostępnych bez recepty jest zjawiskiem powszechnym i dotyczy zarówno kobiet jak i mężczyzn, a reklama ma znaczący wpływ na odbiorców, którzy kupują reklamowane leki nawet gdy ich nie potrzebują.

Badania te dowodzą także, że konieczne staje się opracowanie i prowadzenie działań mających na celu uświadomienie społeczeństwa odnośnie stosowania leków dostępnych bez recepty, aby poszerzyć i ugruntować wiedzę na temat racjonalnego stosowania takich leków, ponieważ konsumenci znający zagrożenia wynikające z nieprawidłowego korzystania z produktów farmaceutycznych będą mogli dokonać właściwego wyboru podczas ich zakupu i zażywania (Szpringer et al., 2015).

W badaniach Jabłońskiej oraz jej współpracowników (2020) znaczna część respondentów zaznaczyła, że korzysta z leków przeciwbólowych dostępnych bez recepty. W większości przypadków źródłem wiedzy o stosowanym preparacie była ulotka dołączona do opakowania. Kobiety biorące udział w tych badaniach wskazały, że w większości korzystają z leków przeciwbólowych dostępnych bez recepty, często łącząc je z preparatami spazmolitycznymi, również dostępnymi bez recepty (Jabłońska et al., 2020).

Kochniarczyk et al. (2012) zbadali częstość stosowania leków przeciwbólowych dostępnych bez recepty w grupie osób dorosłych. W badaniach wykorzystano metodę sondażu

diagnostycznego, technikę ankiety. Do wypełnienia ankiet przystąpiło 68 osób dorosłych. Prawie połowa z nich (46 %) nie konsultowała użycia leków przeciwbólowych OTC z lekarzem lub farmaceutą przed ich pierwszym zastosowaniem. Do częstego korzystania z leków przeciwbólowych OTC przyznało się więcej kobiet niż mężczyzn. W opinii 40 % ankietowanych stosowanie leków przeciwbólowych OTC jest raczej całkowicie bezpieczne. Wymienieni wyżej autorzy wykazali, że na częstość stosowania leków przeciwbólowych OTC wpływają głównie dolegliwości bólowe, dostęp do lekarza, szybkość działania leku, własne doświadczenia, wysoka skuteczność leku oraz zalecenie lekarza (Kochniarczyk et al., 2012).

Według Antczaka et al. (2013) oraz Krzysztożka et al. (2012) ciągu ostatnich kilkunastu lat popyt na leki dostępne bez recepty systematycznie rośnie, a zjawisko to prawdopodobnie zostało zapoczątkowane w związku z przemianami politycznymi i ekonomicznymi w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Wzrost sprzedaży leków dostępnych bez recepty jest szacowany na 3 % w skali rocznej.

Farmakoterapia lekami z grupy OTC umożliwia samoleczenie, które jednak jest skuteczne tylko wtedy, gdy konsumenci mają dostęp do wydajnych, bezpiecznych oraz nowoczesnych leków (Chomont i Grzebieluch, 2011). Współczesne leki dostępne bez recepty są szeroko stosowane w celu samoleczenia, niestety wielu konsumentów stosuje je nie tylko przy lekkich dolegliwościach, lecz także w przypadku ciężkich i przewlekłych zaburzeń. Okazuje się, że w Brazylii aż 80 milionów mieszkańców tego kraju stosuje leki OTC w celu samoleczenia (Robinson, 1993). Badania Servidoniego et al. (2006) wykazały również, że kobiety (58 %) częściej sięgają po leki dostępne bez recepty niż mężczyźni (42 %).

W dzisiejszych czasach wiadomo już, że stosowanie leków i środków dostępnych bez recepty stanowi zagrożenie dla zdrowia publicznego, a nadmierne ich przyjmowanie może doprowadzić do przedawkowania. W sytuacjach szczególnie wrażliwych nawet dozwolona dawka może być toksyczna. Problem stanowi także łączenie ze sobą leków z grupy OTC lub łączenie ich z innymi substancjami farmaceutycznymi, ponieważ mogą wystąpić reakcje niosące za sobą poważne konsekwencje, takie jak zatrucie, uszkodzenia narządów, uzależnienie, a nawet śmierć. Jednak pomimo niepożądanych działań niektórych leków,

należy się spodziewać, że rozwój rynku farmaceutycznego oraz reklama preparatów farmaceutycznych będą skutkować coraz większym wzrostem konsumpcji leków przeciwbólowych, nasennych oraz uspokajających. Naukowcy, zajmujący się problemem uzależnień, podkreślają, iż zażywanie leków dostępnych bez recepty jest obecnie coraz częstszym i popularnym zjawiskiem, przez co staje się trendem wśród młodych ludzi (Potocka-Banaś, 2013).

Na podstawie raportów z różnych krajów, najwięcej badanych osób uważa, że lek Paracetamol jest bezpieczny i nieszkodliwy, pomimo, iż niektóre z zagranicznych badań wskazują, że lek ten stosowany w sposób niewłaściwy, może powodować poważne powikłania zdrowotne (Sheen et al., 2002). Badania przeprowadzone w różnych krajach wykazały, że do leków najczęściej stosowanych przez młode osoby należą preparaty na kaszel i leki na przeziębienie, które w zwiększonych ilościach mogą wywołać efekt zbliżony do tego, jaki wywołują narkotyczne środki odurzające. Z amerykańskich danych można wywnioskować również, że liczba zgonów wśród osób młodych (12-25 lat), związana z przedawkowaniem leków stale rośnie i w latach 2005-2006 śmiertelność wzrosła z 10 % do nawet 20 % (według Orange County Prescription Drug Task Force Prescription Drug Strategic Planning Session Attendees, 2014).

Ponadto wielu młodych ludzi jest przekonanych, że zażywanie leków dostępnych bez recepty jest bezpieczne i skutkuje mniejszymi powikłaniami zdrowotnymi, niż przyjmowanie nielegalnych środków psychoaktywnych. Niewielu z nich jednak zdaje sobie sprawę z tego, że leki OTC w połączeniu z innymi lekami lub z alkoholem mogą spowodować śmiertelne skutki (według Prescription and over the counter medications, 2014).

Jak wiadomo, jednym ze sposobów promowania leków jest reklama w środkach masowego przekazu, z ogromną ilością informacji o środkach farmaceutycznych (Czerw, 2010). W XXI wieku popularność mediów oraz przekazywane w nich reklamy leków przez różne stacje telewizyjne, radiowe oraz na stronach internetowych mają na celu generowanie coraz większych zysków dla koncernów farmaceutycznych, które około 70% swoich środków finansowych wydają właśnie na reklamy (Mruk et al., 2014).

Podsumowanie

Analiza wyników naszych badań wykazała, że podobna ilość ankietowanych osób (33 %, 30 %) stosuje leki lub środki farmaceutyczne dostępne bez recepty sporadycznie lub kilka razy. Wielokrotnie zażywało je 16 %, natomiast 21 % respondentów ani razu takich leków nie stosowało. 46 % ankietowanych przyznało, że nigdy nie konsultuje z lekarzem lub farmaceutą przyjmowania leków lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty, natomiast 24 % respondentów zadeklarowało, że zawsze przed zażyciem nowych leków i środków farmaceutycznych prosi lekarza o opinię o nich, a 30 % robi to czasami. Nasze badania wykazały, że 33 % ankietowanych uważa, że stosowanie leków i preparatów farmaceutycznych dostępnych bez recepty może być raczej szkodliwa dla zdrowia, natomiast 28 % respondentów nie miało na ten temat swojego zdania. Tylko 4 % ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, że stosowanie leków dostępnych bez recepty jest bezpieczne. 62 % z nich odpowiedziało, że nigdy nie stosowali omawianych leków i preparatów farmaceutycznych niezgodnie z zaleceniami. Dość rzadko taka sytuacja zdarzyła się u 25 %, natomiast dość często i bardzo często u 8 % i 5 % opiniodawców. Tylko 6 % ankietowanych oświadczyło, iż bardzo często stosowali leki i środki farmaceutyczne dostępne bez recepty, mimo, iż mieli do tego przeciwwskazania. 81 % badanych raczej rzadko przyjmowało leki pomimo przeciwwskazań a często robiło to 13 % z nich.

Analiza wyników naszych badań wykazała, że 85 % uczestników nigdy nie stosowało leków i środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty pomimo zakazu lekarza, raczej rzadko robiło to 12 % z nich, a tylko 2 % dość często. Największa grupa badanych (78 %) odpowiedziała, że nigdy nie stosowała leków lub środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty, po których odczuwane były skutki uboczne, w przypadku 18 % ankietowanych zdarzało się to raczej rzadko, a w nielicznych przypadkach dość często (3 %) lub bardzo często (1 %). 72 % respondentów zadeklarowało, że nigdy nie stosowali leków i środków farmaceutycznych dostępnych bez recepty z przyzwyczajenia. Część ankietowanych przyznała, że przyjmują omawiane preparaty z przyzwyczajenia, mimo że nie jest to konieczne – 22 % robi to rzadko, a nieliczni często (5 %) lub bardzo często (1 %).

Bibliografia

- Antczak, M., Kapsiak, K., & Kałużka, S. (2013). Self-medication among university students in Lodz. *Problemy medycyny rodzinnej*, 2(42), 34–39.
- Borzęcki, A., Wójtowicz-Chomicz, K., Sidor, K., Makara-Studzińska, M., Borzęcki, P., Pikuła, A., & Sałaga-Pylak, M. (2012). Analiza rozpowszechniania stosowania leków z grupy OTC wśród studentów AWF w Białej Podlaskiej. *Family Medicine & Primary Care Review*, (2), 126–128.
- Chomont, K., & Grzebieluch, J. (2011). Analiza procesów kształtowania cen leków na rynku farmaceutycznym w Polsce. Część 1. *Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne*, 1(4), 353–357.
- Cichońska, M., Sudy, J., Kawa, A., & Pasiek, K. (2013). Stosowanie leków przeciwbólowych i witamin dostępnych bez recepty. Wyniki badań dotyczących częstotliwości i sposobu brania leków OTC przez Polaków. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis*, (1), 165–198.
- Czerw, A. (2010). Marketing w ochronie zdrowia. Wyd. Diffin, Warszawa.
- Jabłońska, J., Krzyżanowski, K., Ślęzak, D., Buca, P., Żuratyński, P., Piotrowski, G., & Krefta R. (2020). Preparaty przeciwbólowe dostępne bez recepty – wygoda i bezpieczeństwo czy ryzyko i nadużycie? *Ból*, 21(4), 11-16. DOI: 10.5604/01.3001.0014.8034
- Kochniarczyk, A., Kózka, M., & Ścisło, L. (2012). Stosowanie leków przeciwbólowych dostępnych bez recepty u osób dorosłych. Praca licencjacka, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Jagielloński, Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego (RUJ), <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/179257>
- Kołtunowicz, D., & Serzysko, B. (2018). Ocena wiedzy stosowania leków OTC bez recepty wśród mieszkańców powiatu bełchatowskiego oraz personelu medycznego. *Innowacje w Pielęgniarstwie i Naukach o Zdrowiu*, 3(2), 60–89.
- Komunikat z badań (BS/143/2010) «Stosowanie leków dostępnych bez recepty», Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, <http://www.cbos.pl>; dostęp: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_143_10.PDF
- Komunikat z badań (nr 158/2016) «Leki dostępne bez recepty i suplementy diety», Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, <http://www.cbos.pl>; dostęp: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_158_16.PDF
- Krzysztozek, J., Matecka, M., Matschay, A., & Jakubek, E. (2012). Zachowania zdrowotne związane z samoleczeniem w okresie starości. *Nowiny Lekarskie*, 81, 412–417.
- Mruk, H., Pilarczyk, B., & Michalik, M. (2014). Marketing strategiczny na rynku farmaceutycznym. Wyd. Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Orange County Prescription Drug Task Force Prescription Drug Strategic Planning Session Attendees. County of Orange Health Care Agency Alcohol and Drug Education and Prevention Team (ADEPT). Available at: <http://ohealthinfo.com/adept/publications> [23.09.2022].
- Potocka-Banaś, B., Majdanik, S., Korwin-Piotrowska, K., Dembińska, T., Janus, T., & Borowiak, K. (2013). Nadużywanie popularnych leków dostępnych bez recepty nowym trendem wśród młodzieży. *Roczniki Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie*, 59(1), 114–119.
- Prescription and over the counter medications. Available at: <http://www.drugabuse.gov/publications/research---reports/prescription---drugs> [23.09.2022]

- Robinson, R.G. (1993). Pain relief for headaches. Is self-medication a problem? *Canadian family physician Medecin de famille canadien*, 39, 867–872.
- Servidoni, A.B., Coelho, L., Navarro, M. de L., de Avila, F. G., & Mezzalira, R. (2006). Self-medication profile of ENT patients. *Brazilian journal of otorhinolaryngology*, 72(1), 83–88. [https://doi.org/10.1016/s1808-8694\(15\)30038-0](https://doi.org/10.1016/s1808-8694(15)30038-0)
- Sheen, C.L., Dillon, J.F., Bateman, D.N., Simpson, K.J., & Macdonald, T.M. (2002). Paracetamol toxicity: epidemiology, prevention and costs to the health-care system. *QJM: monthly journal of the Association of Physicians*, 95(9), 609–619. <https://doi.org/10.1093/qjmed/95.9.609>
- Szpringer, M., Olędzka, M., Kosecka, J., Sobczyk, B., & Grabowska, P. (2015). Use of the over-the-counter drugs by adults and an assessment of the impact of advertisements on consumers. *Medical Studies/Studia Medyczne*, 31(1), 42-47. <https://doi.org/10.5114/ms.2015.49951>
- Wójtowicz-Chomicz, K., Czeczuk, A., Huk-Wieliczuk, E., Sałaga-Pylak, M., Borzęcki, A. (2015). Rozpowszechnienie stosowania leków OTC wśród studentów. *Forum Medycyny Rodzinnej*, 9(2), 173–175.

АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ РЕСПОНДЕНТІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ БЕЗРЕЦЕПТУРНИХ ПРЕПАРАТІВ

АНОТАЦІЯ

Мета – аналіз відповідей респондентів щодо використання безрецептурних препаратів.

Методологія. Вихідним матеріалом дослідження були відповіді на запитання анкети 100 респондентів різних вікових груп. У дослідженні взяли участь 66 жінок і 34 чоловіки. Здебільшого це були люди із середньою (40 %) або професійно-технічною (30 %) освітою. З вищою освітою було 11 % респондентів, з незакінченою вищою – 12 %, з неповною середньою – 5 %; 2 % респондентів мали початкову освіту. Дослідження проводилося в Інституті біології та наук про Землю Поморського університету в Слупську (Польща) серед поточних випадково відібраних студентів і на двох різних робочих підприємствах, таких як фірма Gino Rossi і Tutan (Поморське воєводство, Польща). Найбільшу групу серед респондентів становили особи віком 15-24 роки (32 %), а 20 % респондентів були у віковій групі 35-44 та 45-54 роки. Вікова група респондентів від 55 до 64 років склала 16 % респондентів, а особи віком 25-34 роки – лише 9 %. Найменше людей, які брали участь у дослідженні, було у віковій групі старше 65 років (3 %).

Наукова новизна. Аналіз результатів нашого дослідження показав, що подібна кількість респондентів (33 %, 30 %) вживають безрецептурні препарати чи лікарські засоби епізодично або кілька разів. 16 % учасників опитування приймають їх неодноразово, а 21 % респондентів ніколи не вживали безрецептурні препарати та ліки. З іншого боку, 46 % респондентів визнали, що вони ніколи не консультуються з лікарем або фармацевтом щодо використання безрецептурних ліків або фармацевтичних препаратів, 24 % респондентів заявляють, що вони завжди звертають увагу, щоб проконсультуватися, перш ніж приймати нові ліки та фармацевтичні препарати, а 30% респондентів інколи консультуються щодо прийому вперше ліків та лікарських засобів. Наше дослідження показало, що 33% респондентів вважають, що використання безрецептурних фармацевтичних препаратів може бути досить шкідливим для здоров'я, а 28 % респондентів не можуть визначитися зі своєю думкою. Лише 4 % респондентів вважають використання безрецептурних препаратів безпечним. Також 62 % респондентів відповіли, що ніколи не вживали лікарські препарати всупереч рекомендаціям. Досить рідко така ситуація виникала у 25 % респондентів, тоді як досить часто і дуже часто такі ситуації траплялися у 8 % та 5 % респондентів, відповідно. Лише 6 % респондентів заявили, що дуже часто вживають безрецептурні лікарські засоби, незважаючи на те, що мають протипоказання до цього. У 81 % респондентів такі ситуації траплялися досить рідко, а 13 % респондентів досить часто стикалися з ситуацією, коли вживали безрецептурні лікарські засоби, незважаючи на те, що мали протипоказання до цього.

Висновки. Це дослідження продемонструвало, що більшість наших респондентів знають, що безрецептурні препарати можуть мати негативний вплив на здоров'я. Слід, однак, підкреслити, що менша група респондентів консультується з лікарем або фармацевтом при першому контакті з даним препаратом. Лише деякі, хто вперше приймає ліки, що відпускаються без рецепта, не шукають інформації про їхні властивості та дію. Лише невелика частина респондентів визнає зловживання безрецептурними препаратами.

Ключові слова: безрецептурні препарати, погляди, респонденти

Ви можете цитувати цю статтю так:

Tkaczenko H., Walentynowicz A., Kurhaluk N. Analiza opinii respondentów na temat stosowania leków dostępnych bez recepty. *Biota, Human, Technology*, 2023. №2. P. 74-98

Cite this article in APA style as:

Tkaczenko, H., Walentynowicz, A., & Kurhaluk, N., (2023). Analysis of opinions of respondents on the use of over-the-counter medicine preparations. *Biota, Human, Technology*, 2, 74-98 (in Polish)

Information about the authors:

Tkaczenko H. [*in Ukrainian: Ткаченко Г.*] ¹, Dr. of Biol. Sc., Prof., email: halyna.tkachenko@apsl.edu.pl
ORCID: 0000-0003-3951-9005

Department of Animal Physiology, Institute of Biology and Earth Sciences, Pomeranian University in Słupsk
22B Arciszewskiego Street, Słupsk, 76-200, Poland

Walentynowicz A. [*in Ukrainian: Валентинович А.*] ², Student, email: olpas@wp.pl

Department of Animal Physiology, Institute of Biology and Earth Sciences, Pomeranian University in Słupsk
22B Arciszewskiego Street, Słupsk, 76-200, Poland

Kurhaluk N. [*in Ukrainian: Кургальюк Н.*] ³, Dr. of Biol. Sc., Prof., email: natalia.kurhaluk@apsl.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4669-1092

Department of Animal Physiology, Institute of Biology and Earth Sciences, Pomeranian University in Słupsk
22B Arciszewskiego Street, Słupsk, 76-200, Poland

¹ Study design, data collection, statistical analysis, manuscript preparation.

² Study design, data collection, statistical analysis, manuscript preparation.

³ Study design, data collection, statistical analysis, manuscript preparation.